

Покров

Автор:

Люко Дашвар

Покров

Люко Дашвар

Романи Люко Дашвар незмінно мають успіх у читача. Вона пише так гостро й пронизливо, психологічно й чутливо, що торкається струн душі кожного... Неможливо не співчувати її героям, як неможливо не звернути увагу на гострі, болючі, неоднозначні питання, які порушує письменниця...

Ніч проти 30 листопада 2013 року багато чого змінює і в житті країни, і в долі киянки Мар'яни Озерової. Після розміреного напівсонного існування дівчина опиняється у вирі подій і несподіваних зустрічей: виснажливі чергування на Майдані, зникнення коханої людини та пошуки нащадків у сьомому коліні славного козака Яреми Дороша, яких прокляла його дружина – зарозуміла шляхтянка Станіслава. Та чи не даремні пошуки? Адже перед цими щасливцями постає непростий вибір – незліченні скарби, що їх мають успадкувати від свого предка, чи кохання і воля...

Люко Дашвар

Покров

Жодну з частин даного видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Дизайнер обкладинки Ann Lopatina

© Чернова І. І., 2015

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2015

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2015

* * *

Розділ 1

Ярема

Чорної ночі року 1843-го в курильні власного маєтку з вікнами в осінній голий сад конав шістдесятирічний Ярема Дорош – єдиний син славного полкового хорунжого Петра Дороша, хазяїн гайків, млинків, нивок, винокурень, сіл у Козелецькому, Остерському й Ніжинському повітах, двоповерхового кам'яного палацу в Чернігові та викоханої садиби в Дорошівці на Десні. Білорукий, наче зроду шаблі не тримав, кістлявий, дужий – хрипів на турецькій отоманці, устеленій перським килимом, утрачав свідомість, приходив до тями, чіплявся очима за святі лики, нечутно ворушив устами, ніби питав спантеличено: «Уже й час?»

– Отче наш, спаси раба твого Ярему... – плакав біля отоманки сивовусий служка Дорошів Савко, витирав хазяїну мокре чоло, з острахом косував на Дорошеву дружину – сорокатрирічну пані Станіславу, суху від самотності й гордоців польку з сім'ї збіднілого шляхтича. До чоловіка не підходила, наче між ними провалля бездонне. Застигла біля столу, заставленого люльками з глини, порцеляни, гарбуза, груші, кукурудзяних качанів. Склала на грудях руки милосердно, а очі холодні, злі. Не зважала на лікаря з німчурів, що той крапав у чарку смердючу

мікстуру для слабкого, тихо балабонив: «Бог дасть, підніметься пан Ярема...» Дивилася на чоловіка з ненавистю, напружувала очі, в'їдалася поглядом у бліде лице його, наче намагалася вивідати потаємні Яремові думки, та марно – свічки перелякано тремтіли: згасали-плакали, ховали Яремові секрети, сіяли морок – от і край...

– Савко! Свічок неси! Та не сальних. Воскові бери, – кинула.

Покликала лікаря, веліла правду мовити.

– До схід сонця не доживе, – признався німець. – Хіба що химородницю Кривошиіху з її чаклунським зіллям гукнете. Хоч на день поверне живий дух вельмишановному пану Яремі... Бо ж, може бути, вам, милостива пані, який підпис від чоловіка потрібен... На заповіті чи іншому корисному на майбутнє документі.

– Не прийде клята ворожка на поміч, – прошепотіла Дорошівна.

Німець перехрестився по-нашому, байдуже глянув на безтямного чоловіка на отоманці:

– Батюшку б...

– По протоіерея з Козельця вже поїхали, – відказала пані Станіслава.

По півночі Ярема Петрів син Дорош раптом перестав хрипіти, задихав вільніше, очі стали ясними-дитячими. Тої ж миті несподіваний рвучкий вітер розігнав густі хмари – на небо місяць скочив, зірочки переморгуються. А на порозі Дорошевої садиби чорна тінь стала – Кривошиіха.

Ох, та баба страшна... Древня, темна, зморщена, а зуби чисті, міцні – усі до одного в роті. У Дорошівці перешіптувалися: від Сіркового коріння ворожчин рід. Бачить те, що оку людському недосяжне, чує те, що вухо людське почути не здатне, мертвяка оживити може, а сама не вмирає, бо не знайшла ще кому свої знання та силу передати. Скніє в землянці при лісі за версту від людей, чаклує над зіллям, а на поміч її кликати чи хворих до неї везти марно. «Кому можу допомогти, до того сама йду», – усім одне відказує.

От і пришкандибала до Дорошів поночі. Носом повела...

- Не іла душа часнику, то й не пахнутиме, а тут - сморід грішний, - мовила Дорошисі в передпокої.

Посунула до курильні, наче точно знала - там Дорош із земним життям прощається. Ніхто зупинити не наслідився. Нема відчайдухів. Тільки переляканий Савко біг за ворожкою услід, кланявся, бубонів:

- Змилюйтеся, бабо Кривошиіхо! Урятуйте Ярему Петровича! Ще вчора верхи стрілою літали. А веселі ж були! А дужі! З Ніжина ми поверталися. На пасіку заіхали. Пан Ярема каву пили, люльку курили, одпочивали. Там і заночували. Уранці в Дорошівку в'їхали, Ярема Петрович на гніздо своє здалеку глянули, потьмяніли. У курильні замкнулися. «На самоті побути хочу», - сказали. Пані Станіслава до обіду не сідали, усе на нього чекали... Не втерпіли, зайшли до курильні, а Ярема Петрович на долівці хриплять...

Савко замовк на мить, на бабу зиркнув.

- Бабо, чуєте? Як хазяїн помруть, і мені не жити!

- Не жити, - Кривошиіха луною.

Увійшла до курильні, залишила ошелешеного Савка за дверима.

Слабкий Дорош лиш очима слідкував за тим, як худа темна баба стала біля отоманки, дістала з-за пазухи потріскану глиняну люльку, набила травою, розкурила, устромила йому в зуби.

- Листя і квіти тернові, - мовила сухим тріскучим голосом. - Кров очистять, а душу - ні... Куріть, пане Дороше. Викурите люльку, і все, чого перед смертю бажаєте, саме на язик полізе. Допоможу... Не такий ваш гріх страшний, щоби в помочі вам відмовити. Куріть...

...Що та клята баба знала? Мить тому Дорошеві й ворухнутися було несила, а люльку на вустах відчув, обхопив її тремтячою долонею, затягнувся, поплив... Чого йому перед смертю бажати? Сонце побачити. І як тій ворожці пояснити, що

сонце має ім'я, чорні брови, густі вії й такі сині очі, що душа плаче від щастя, варто лише їх згадати?

Рік тому на Покрову в козелецькому соборі Різдва Пресвятої Богородиці Ярема Дорош уперше побачив своє сонце. Приїхав із Дорошихою до храму вранці після всеношної – у церкві панянок повно. Ох, чув не раз старий Дорош ті покровські дівочі молитви чудні: «Свята мати, Покровонько, накрий мою головоньку хоч ганчіркою, аби не зостатися дівкою».

– Сонце ясне... – почув тихий шепіт за спиною.

Озирнувся. Біля ікони Пресвятої Богородиці тендітна панночка в капелюшку «баволе», бурнусику й пишній спідниці, розшитій галунами, дивилася на Матір Божу, а молилася сонцю...

– Сонце ясне... Ти святе і чисте. Освітлюєш і гори, і доли. Освіти мене, рабу Божу Перпетую, перед панями, перед попами, перед царями, перед усім світом християнським...

Перпетуя – ікона Дорошева... Того ж дня в домі предводителя козелецького повітового дворянства зграйка панночок на чолі з хазяйською донькою Доллі розлилася буфетною, де гості перед обідом розважалися горілкою, кав'яром і устрицями. Доллі притисла до грудей розцяцькований альбом у коштовній шкіряній палітурці, вигукнула екзальтовано:

– У свято Покрови просимо щиросердних гостей залишити благі побажання в дівочих альбомах!

Гості бровами поворухили – бач, яких вольностей предводительська донька в Санкт-Петербурзі набралася! – та писати побажання в дівочі альбоми кинулися завзято. Дорош спостерігав за тим дійством із крісла в дальньому куті буфетної з чаркою французької горілки в руці, коли до нього наблизилася тендітна синьоока панночка, простягнула альбом:

– Чи не буде ваша ласка й мені в альбом написати...

Галуни на пишній спідниці... Голосок тремтить. Дорош глянув у ті очі й пропав. Терпляче дочекався гусячого пера, що воно переходило з рук у руки, поклав на покерний столик простенький альбом... Писав, ледь стримував молодече азартне хвилювання – залило по вінця, скаламутило думки, оголило бажання.

«Уранці сьогодні чув дивну молитву я – ви, ясна й гожа, світла панночко, просили сонце, щоби воно освітило вас. Почув я ті слова, та не зрозумів, бо ви сама – сонце! На кого глянете прихильно – тому вже й щастя. Душа моя грішна впала в чисте море ваших синіх очей, серце мое шепоче ваше прекрасне ім'я – Перпетуя, думки мої тільки про вас, моя дорогоцінна панночко. Мрії мої тільки про те, щоб і мене освітив ласкавий погляд очей ваших ясних.

Вірний до скону раб ваш

Ярема Петрів Дорош».

До Дорошівки повертався не в колясці з набундюченою дружиною – і кав'яр їй у предводительському домі гірчив, і печеня зажирна, і гриби надто солоні, – поскакав верхи. Усміхався у вуса, та не задурно: у Козельці залишився вірний Савко з таємним завданням хазяїна дізнатися геть усе про дивне створіння на ім'я Перпетуя.

Назавтра вже знав: міщанку Перпетую сімнадцяти років від народження худого дворянського роду Ізоватових з містечка Бахмут Катеринославської губернії виписала собі донька козелецького предводителя, аби та її музики навчала. Столується з хазяями й обдарована їхньою особливою дружньою прихильністю за сумирний норів і шляхетні манери, а живе у флігельку на задньому дворі, де й усі інші вчені люди кімнатки мають: і студент-математик із Києва, і горбоноса француженка, що вона читає предводительці любовні романи перед сном, і садівник-саксонець.

– Не губіть! – тільки й прошепотіла перелякана Перпетуя, коли за два дні по Покрові посеред ночі на порозі її кімнатки став натхненний Дорош – кістлявий, дужий. Вуса білі, а очі молоді!

Відступив. Сиву голову схилив. Уже хотів податися геть, та побачив розгорнутий альбом Перпетуї, а в ньому своє щире послання мальованими квітами і янголами прикрашене. На коліна впав.

– Довіртеся мені, милостива панночко! Красне щастя перед вами килимом простелю, розіб'юся, щоби гожа посмішка ніколи не покидала вашого личка біленького. Щоби ваші очі сині від радості сяяли... А як огидний я вам – дозвольте хоч здалеку на вас милуватися.

– Не огидні ви мені! – у синіх очах сльоза, серце калатає. Дві ночі все читала-перечитувала Яремине послання в альбомі, власних мрій лякалася, бо у мріях поряд із Перпетуєю дужий кістлявий Ярема стояв, а хіба можна? Гріх...

Перпетуя... За місяць у дім предводителя козелецького повітового дворянства навідався чернігівський багатій Павло Гнатович Галагута з дивною пропозицією уступити йому музикантшу з Бахмута за п'ять тисяч сріблом для благої справи – організації кріпацького оркестру. Жодна жива душа, крім вірного Дорошевого Савка, і не здогадувалася: діє Галагута на прохання давнього друга свого Яреми Дороша, з яким вони ще Наполеошку гнали, а коні несуть юну Перпетую не до Галагутиного палацу в Чернігові, а в мальовничий тихий маєток Дороша в глухому селі за десять верст від Ніжина, де з ласки хазяїна у флігелі на задньому дворі доживав віку його самотній німецький дядько – вісімдесятилітній Самійло.

Ох і справ стало в Яреми Дороша в Ніжинському повіті!

Удлива пані Станіслава підрахувала: днів зо двадцять на місяць чоловіка вдома нема. Спочатку не тривожилася: з часів вимушеного заміжжя, коли її, родовиту шляхтянку, віддали за багатого козака зі старшини, що його батько тільки-но дворянський титул отримав, відгородилася від нелюба стіною пихи й зневаги – роби, що заманеться, мені однаково! Я тебе просто терплю! Затято витравлювала з власного лона Яремине сім'я, наче сподівалася на скору наглу смерть його і другу, більш привабливу партію. Та козацький син щоночі валив пихату польку на постіль, і двадцять років тому Станіслава таки народила сина Валеріана, що він став її скарбом, надією й сенсом життя. Поки Валеріан крутився поряд, сімейне життя Яреми і Станіслави ще так-сяк трималося купи, та півроку тому Валеріан відбув до німецького Кіля науки гризти, і в затишному маєтку в Дорошівці оселилася така сіра цупка порожнеча – селяни хрестилися з острахом, випадкові вовки вили з переляку. Дороші співіснували під одним дахом, та не бачилися по кілька днів: Ярема облаштував собі барлогу в просяклій тютюном курильні – там і справи вів, і одпочивав, і тримав колекцію архівних документів про звитягу Чернігівського козацького полку, яку збирав протягом усього життя. І тільки коли до Дорошівки навідувалися гості чи дружина без

церемоній нагадувала про чоловічий Яремин обов'язок, ненадовго полишав свій притулок.

– Щоби ти й згинув у тій курильні, пес! – роздратовано цідила пані Станіслава, лишаючись сама-самісінька в родинній опочивальні після нечастої тваринної похитливої близькості з нелюбом. От уже варвар брудний! Зайде, спідне спустить, навалиться – ніби возом пані придавить, – своє зробить і гайда!

Та після Покрови чоловік жодного разу не зазирнув до опочивальні, а ближче до Різдва пані Станіслава помітила в Яреминих очах дивне, незрозуміле милосердя – наче жалів всохлу дружину відчайдушно, щиро й від того жалю смерті їй сердечно бажав, як ото коняці старій випрацьованій, щоби вже не мордувалася й чоловіковому серцю волю дала.

Захвилювалася Дорошівна. Ураз вирішила сімейні обіди відродити. З гостями, з музиками, з наїдками і міцними горілками, після яких язики розв'язуються, а ноги з дому не несуть. Марно клопотала та грошики на гостинність витрачала – скоро упевнилася: завелася в Яреми втаємничена полюбовниця. Манить до себе повсякчас – спали би чоловік з дружиною в одній постелі, її б ім'я шепотів уві сні щоночі. Сертук і чоботи нові собі замовив... Камінці коштовні в кисеті – а для кого?! Хустка набивна шовкова, що за ними купці до поганців іздять, у шухляді прихована. З Москви палантин на соболях виписав... «Маю обдарувати дружину губернаторську... – буркнув. – Аби від губернатора мені у справах усяка користь і допомога були». А очі відвів.

Розлютилася Дорошиха. Ах ти ж, свиня безрідна! Шляхтянка родовита тобі молодість віддала! Сина народила, а ти в гречку... Зі шкіри лізла, аби потайки від чоловіка ім'я паскудної дівки дізнатися й зі світу зжити – марно, хоч Дорошева таємниця якимось боком уже вилізла на язики місцевої знаті: у панських домах Козельця, Чернігова і Ніжина пліткували про нікому не відому немісцеву, скоріш за все іноземну розпусницю, яка вкрала Дорошеве серце і яку поважний пан ховає десь так ретельно, що нікому й досі не вдалося ту кралю побачити.

– Щоби сім'я твое навіки порожнім стало! Щоби могила тобі за постіль! – роз'ярилася пані Станіслава після того, як плітки ті до неї доповзли. Щодня Богові поклони била: покарай його, Господи!

Дорошеві й без прокльонів дружини душа боліла. Щоразу на крилах летів до мальовничої садиби під Ніжином, де під боком старого дядька Самійла поселив Перпетую з десятком кріпаків їй на служіння, та чим ближче під'їжджав, тим дужче стискалося серце. «Занапастив я тебе, Перпетує! – плакала душа. – Красне щастя обіцяв, усьому світові мріяв показати красу твою незбагненну, а зачинив у чотирьох стінах, як злодюжку за провину яку! Обманув... Та хіба маю сили від тебе відмовитися, відпустити в білий світ вільною птахою? Скорше вмру!»

– Не журіться, – Перпетуя зустрічала з посмішкою. – Вірю я вам, Яремо Петровичу, як би батькові покійному чи матінці рідній вірила. З доброї волі я отут вас щодня виглядаю, мій янголе добрий. Лишень скажіть, якщо ваша ласка, чи довго ще нашого щастя чекати, коли ви приїдете й уже ніколи не покинете мене.

Дорош чорнів, цілував білі рученьки до безтями.

– Ягідко моя дорогоцінна! Сонечко ясне! Тільки у ваших обіймах дихаю, а як немає вас поряд – думка про вас змушує гортати дні, щоби дочекатися нової зустрічі нашої. Потерпіть, люба моя Перпетує. Клянуся серцем своїм, що живе тільки любов'ю до вас, – скоро наше щастя! – мов-мордувався, гадки не мав, як розрубати вузол, що сам його й закрутив.

У любові, тривогах і відчайдушних Дорошевих обіцянках згасла осінь, завірюхами пролетіла зима, а навесні Дарка, дівка-кріпачка, що прислужувала Перпетуї, нашепотіла пану, коли той одного разу приїхав до тихої садиби під Ніжином:

– Важка наша Перпетуюшка... З самої зими важка. Вона ж молодюсінька, не всього навчена, от і не розуміє, з чого їй млосно та все капустки квашеної хочеться. Я їй усе чисто розтовкти хотіла, а Перпетуюшка лиш почула – у сльози. Не хочу, голосить, щоби мое дитятко байстрюком на світ Божий народилося. Хоч би руки на себе не наклала зі смутку...

– Перпетує! Птахо моя легкокрила! – Дорош ішов анфіладою кімнат, стривожено кликав своє щастя, та вперше Перпетуя не зустрічала свого доброго янгола.

– У бібліотеці панночка, – доповіла кріпачка, отримала срібний карбованець.

Ще ніколи не бачив засмучений Дорош, щоби так горювали сині очі. Тремтіла біля вікна. Почула Яремин голос, стрепенулася, рученята до грудей притисла, в очі йому глянула... «Погубили ви мене навіки, вельможний пане...» – прочитав, не помилився.

Застиг. Лиш мить думав. Вийшов, залишив розгублену Перпетую в ще більшому відчаї. Посунув до опочивальні, зняв із покуття ікону Пресвятої Богородиці, з нею й повернувся до бібліотеки. На коліна перед Перпетуею впав, на Богоматір перехрестився...

– Хай покарає Мати Божа, якщо хоч слово нещире з вуст моїх злетить, – замовк, голову опустив. – Тяжку ношу звалив я на плечики ваші слабкі, сонце мое... Думав, сам-один... за нас обох... зможу щастя наше в долі відвоювати, та не виходить... Треба, щоб і ви, мое серденько, на себе ту турботу взяли... За майбутнє дитяти невинного, яке носите під серцем...

Не відповіла. Зіщулилася, наче батіг побачила.

Зітхнув.

– Один тільки шлях у нас, Перпетуюшко... Вимолити в Бога кілька місяців життя для дядька мого старого – Самійла Дороша.

Здивувалася. На янгола свого доброго приголомшено зиркнула: усю холодну пору, що Перпетуя провела в затишному маєтку під Ніжином, жодного разу не бачила старого німецького Самійла – куняв із ранку до ночі та з ночі до білого дня у флігельку на задньому дворі, на подвір'я не виходив.

– Повінчаємо вас із Самійлом... – видушив Ярема, потьмянів. – Щоби дитятко наше фамілію мало... Бо нема в краї нашому закону, який би дав мені волю нашу дитинку всиновити. Отака біда... Як приймете цей мій намір без гніву... Станете вінчаною дружиною Самійла Дороша для люду, а постіль з ним не ділитимете – не хвилюйтеся! Про все подбаю... І побачите Самійла двічі в церкві – як вінчатимуть вас та як відспівуватимуть його... Недовго дядькові лишилося: ще до народження дитятка нашого, так міркую, удовою станете... Я до часу того всі справи свої хазяйські владнаю ретельно, аби мався нам із вами достаток для життя гідного. Не тут... Тут злі язики жити не дадуть. Народите, і поїдемо, куди ваш палець вкаже, бо не покину вас. Біля вас серцем грітимуся! Ми з вами,

радосте моя, житимемо в любові, не в гріху. І чекатимемо, поки віддасть Богові душу вінчана моя дружина Станіслава. Після того повинчаємося й повернемося в рідні краї чи залишимося, де побажаєте. Отоді тільки зможу подати прохання про всиновлення дитини нашої. А коли то стане – Бог знає, та я більше не покину вас ніколи, мое серденько.

Хитнувся, на Перпетую очі підвів.

– Отак вчинити маємо, бо немає іншого шляху. На колінах благаю згодитися заради всього святого!

Перпетуя на Дороша вологими очима глянула, поряд із ним на коліна впала, притулилася до кістлявого Яреминого плеча.

– Довірилася я вам раз і до скону... Як скажете, так і буде. Візьміть мене за руку, янголе мій добрий... Ведіть до щастя нашого, тільки не покиньте...

– Ніщо нас не розлучить, моя пташечко! – сльози на очах, обнімав Перпетую ніжно, гладив по косах, цілував сині очі. – Тепер, бачте, і померти не можу, коли б хто і схотів чи зурочив. Немає у смерті наді мною сили! Ви – моя міць, люба! Ви... і невинне дитятко наше.

Ох, дарма солов'єм співав – не все сталося, як гадалося.

Після Великодня в маленькій сільській церковці під Ніжином міщанка Перпетуя Маркова Ізоватова вінчалася з Самійлом Андрієвим Дорошем – старого витягли з флігелька, одягнули у гарну одяжину, що її для похорону давненько в скрині зберігали, два міцні парубки з кріпаків на собі дотягли німецького пана до таратайки, і добре, що Ярема наказав їм за тою таратайкою верхи до церкви мчати, бо, якби перед вітварем не підтримували старого нареченого попід руки з двох боків, отам би завалився і преставився. Та Бог милував. Перпетуя повернулася до затишного маєтку під Ніжином вінчаною дружиною Самійла Дороша. Ярема обіймав своє щастя, божився:

– Недовго нам у розлуці бути, Перпетуюшко. Дитинка народиться – поїдемо геть. Усе для того зроблю!

До осені дзигною крутився: потайки від законної дружини розпродав далекі хуторці, млинки, гайки. Купив багатий маєток на Катеринославщині – та не просто: за купчою старий Самійло Дорош дарував розкішний дім із садом і господарськими будівлями молодій дружині своїй законній Перпетуї.

– Ох, і ловко я все зметикував... – тішився Ярема.

Навіть звозив у новий дім вагітну Перпетую, щоби юна пані маєток оглянула й усе на її смак у тім обійсті зробити до зими, коли, за підрахунками Дороша, на світ Божий мало з'явитися їхнє дитя, зміцнитися біля мамчиної груді, аби витримати неблизький переїзд до нового гніздечка. Складав і складав грошики до купи – і піаніно в Перпетуї стоятиме, і суконь із Варшави досхочу, і дитяті на півжиття вистачить. І стайню мріяв на новому місці завести, і пасіку, і винокурню непогано б. І парк розкішний – щоб і фонтани, і потічки дзюрчали, і алеї, і зарості затишні. І вишень насадити, бо Перпетуя попросила: «Хай би вишні в саду росли».

Усе до ладу складалося, тільки старий Самійло й не думав помирати.

– І хай живе, – махнув рукою Ярема. – Геть не заважає... Куняє собі в кріслі, нікому клопоту не завдає.

За день до Покрови, рівно за рік після того, як Ярема Дорош уперше перестрів у храмі Божому синьооку юну панночку, в затишному маєтку під Ніжином Перпетуя народила справного хлопчика – синьоокого, чорнобрового. А сама геть заслабла. Тремтіла на постелі тоненькою гілочкою – ані сил, ані бажань.

Ох, Дорош злякався. Дитятку – бабів-годувальниць, сам – до церкви.

– Та що ж це, Господи?... Мене бери! Я – старий грішник, а Перпетуюшка свята, чиста!

За тиждень поклони бив – дякую! Порожевіла Перпетуюшка, хвала тобі, святий Боже! Нині всміхнулася – сонце засяло. Завтра радість їй сил додасть – панотець приїдуть синочка хрестити! Гнатиком наречуть – Гнатом... Самійловичем Дорошем. А про те, скільки золотих червінців Ярема Петрів Дорош за те попові в долоню насипав, Перпетуї знати не треба, ні! Нащо їй той смуток? Дорош їй красне щастя обіцяв, не людську підозрілість і зневажливі погляди косі.

Охрестять, і перед від'їздом тільки одна марудна справа на Дорошевій шиі залишиться: урешті ошелешити правдою погордливу Станіславу. Сказати: вибачте, дружино ви моя вінчана! Добро поміж нас усохло, як груди ваші, але на сміх вас не підніму, образити нікому не дам, бо ви – мати сина нашого Валеріана, а хто матір дітей своїх не шанує, той сам доброго слова не вартий. Щоби злі язики ваше ім'я гідне не тріпали, усім оголошую, що у справах хазяйських іду далеко, нескоро повернуся, а ви, бідолашна, правду знайте: ніколи не повернуся! Дав мені Господь бальзам, який усі мої рани гоїть, і тільки в тому мое життя. Простіть, якщо гордощі дозволять, знайте: сумирно чекатиму, поки Господь не покличе вас до себе. Жодним словом і ніколи не проситиму святого Бога, щоби вкоротив роки ваші. Благатиму, щоби дав вам багато літ і зим, аби радували серце сина нашого Валеріана. У турботах своїх не забув я про гідне життя ваше – половину статків своїх і маєтностей, включно з улюбленою садибою моею в Дорошівці, лишаю Валеріану за умови, що син наш по поверненні з німецького Кіля, стане для вас міцною підтримкою, дбатиме про вас повсякчас, виконуватиме розумні бажання ваші без супротиву. Якщо ж син наш Валеріан знехтує цією моею настановою, усі маєтності наказую лишити у вашому розпорядженні, аби не мали ви ні в чому відмови. Надалі самій вам і вирішувати, на яке майно син наш Валеріан заслужив.

Разів зо сто те каяття промовляв подумки, усе розмову відкладав.

– Не час, – бубонів, лиш бачив насторожені злі дружинині очі. – Пожитки в Катеринослав перевезу, Перпетую з малям відправлю, перед самим від'їздом Станіславу на розмову покличу.

Наприкінці холодного вітряного листопада Перпетуя остаточно одужала, Гнатик зміцнів і Ярема вирішив: час...

– Зі спокійним серцем до Катеринослава вас проводжаю, серце мое, – казав схвильованій Перпетуї, показував купчу на маєток. – До свого дому ідете законною хазяйкою. Правда, доведеться й дядька Самійла з вами відправляти, та він нам не завада – і раніше не заважав, і надалі, як Бог не прибере...

Перпетуя не слухала. Притискала до грудей білі рученята на порозі затишної садиби під Ніжином: служниця Гнатика колихала, кріпаки в екіпаж торби і скрині складали, слабкого дядька Самійла прямо в кріслі до тарантаса тягли. Вози з пожитками ще напередодні відбули до нового гнізда юної Дорошихи.

– Чом без вас ідемо, янголе мій добрий? – Перпетуя заглядала Дорошеві в очі, благала. – Дозвольте вас дочекатися... Щоби разом...

– І дня білого не сумуватимете без мене, Перпетуюшко, – заспокоював Дорош пані, віддав їй купчу, наказав сховати надійно. – Відбути слід зараз же, бо на поштових станціях домовлено – від сьогодні свіжі коні на вас чекатимуть, щоби не мордуватися Гнатику в дорозі довго, щоби скорше в новій колисоньці гарні сні бачив. А в мене ще одна важлива справа лишилася...

Дорош замовк, наче кумекав, чи варто признаватися Перпетуї про тяжку, як могильний хрест, розмову зі Станіславою. Зітхнув, вирішив брехати.

– Маю забрати з Дорошівки скриню з червінцями золотими... Ще від діда той скарб. Гнатикові на поміч буде... – мовив.

Перпетуя глянула на Дороша тоскно.

– Не відпустять вони вас...

Потьмянів Дорош. Зрозумів: не за червінцями Перпетуюшка плаче. Пані Станіславиного гніву праведного боїться до смерті.

– Червінці не відпустять? – спину гоголем. – Сонце мое ясне! Їдьте з Богом спокійно, не рвіть серце. Вихором до Дорошівки злітаю, за день верхи в путь зрушу. Кінь у мене добрий, дощем, хвала Богові, не пахне. Незчуєтеся, як нажену вас із Гнатиком і вже далі – разом.

Голівоньку опустила.

– Підкоряюся волі вашій, янголе мій добрий.

Гнатика на руки прийняла, до екіпажу сіла. Баба-годувальниця поряд умостилася, служка з кріпачок, дівка-кухарка, німкеня-гувернантка. У тарантасі разом зі старим Самійлом двійко парубків дядькові на допомогу. Візник батога дістав...

– Помалу жени, – наказав Дорош схвильованим низьким голосом. Тривогу відігнав, гукнув уже суворіше: – Як пані з дитиною хоч скривляться – голову відірву.

– Як на руках понесу! – задьористо вигукнув візник, хльоснув батоном. – А ви, гніді мої ласкаві, пішли! Но-о-о...

Дорош не проводжав поглядом екіпаж, що він ніс у далекий Катеринослав його найбільшу дорогоцінність – його сонце, його Перпетую. Гукнув Савка – на коня, і – у Дорошівку. Летів верхи, жахався: усе! Усі шляхи в один злилися, не повернути назад. Ярився, картав себе, реготав: ото козацький син... Щастя свого злякався! Та чим ближче до Дорошівки, тим менше сміху. Повернув на пасіку.

– Отут заночуємо, – Савкові.

Чорну ніченьку очей не зімкнув – усе люльку смоктав, каву сьорбав, думи думав. Аж – світанок. Схаменувся. На коня – і гайда. Не жалів гнідого – усе підганяв, а садибу уздрів – тпру... Глянув на білий дім і заплакав.

– Не тривож мене, – наказав вірному Савкові. – На самоті хочу побути годину малу.

У курильні зачинився, пару чарок горілки французької хильнув для хоробрості, аби розмова з вінчаною дружиною Станіславою легше далася, дістав зі схованки чималу скриню... У ній кредитних білетів на півмільйона сріблом, камінців самоцвітних жменя, коштовний кинджал, оздоблений золотом і смарагдами, ковбаска червінців золотих. Доклав у скриню улюблену люльку трофейну порцелянову, що вона мала вигадливу підставку у вигляді напіврозкритої троянди, перехрестився, щоби Господь дав сил на розмову з Дорошівною, уже зробив крок до порога, та раптом здригнувся судомно – упав на долівку і знепритомнів.

Очі розплющив – нема сонця.

...Темна Кривошиіха чула Дорошеві жалі.

– Сонця не просіть, пане Дороше, – мовила. – До сходу до Бога підете.

– Сам себе зурочив, – прохрипів Дорош, згадав, як смерті собі просив, коли після пологів занедужала тендітна Перпетуя.

– Не самі... Дружинонька вимолила. Знала про сердечну таємницю вашу... Надто гнівалася... Вас у гроб зажене – сльози не зронить, не зупиниться – вдача не та. Поки втіху вашу сердечну й плід любові вашої не згубить – не матиме спокою.

Дорошеві перед очі – Гнатик, Перпетуюшка...

– Урятуй їх...

– Тільки вам їх захистити доля, – прорипіла Кривошиіха.

– Збиткуешся, клята ворожко?! – одними вустами прошепотів слабкий.

Кривошиіха насупилася, забубоніла:

– Сто двадцять шість кісток крутить-ломить – то сто двадцять шість предків ваших до сьомого коліна в могилах стогнуть. Усіх згадати треба... Усіх покликати на ім'я, яким нарекли при хрещенні душу православному. Батьків, дідів-прадідів, аж до прадідів ваших прадідів. Захисту попросити для нащадків своїх до сьомого коліна. Як усіх згадаєте, нікого не оминете – отоді встануть душі предків ваших на захист сім'я нащадка свого. Не баріться, пане Дороше... Спливає ваш час. Кличте предків ваших до сьомого коліна, як хочете красної долі для дітей-онуків ваших.

– Мамо... – прохрипів Дорош слабо. – Нене моя рідненька. Ганно Миколаєва, в дівочтві Кандиба. Поможіть сину вашому, Христом-Богом прошу. Батьку... Петре Андріїв Дорош. Не гнівайтесь. Станьте до захисту. Діди мої славні... Андрію Никифорів Дорош, Миколо Семенів Кандиба... Баби мої милостиві... Параско Іванова, у дівочтві Перелаз, Мотре Федоріва, у дівочтві Соловатова... І до вас кланяюся. Прадіди мої хоробрі! Никифір Свиридів Дорош, Семен Романів Кандиба, Іван Миколаїв Перелаз, Федір Калістратів Соловатов... Синові своєму Валеріану розповідав про ратні подвиги ваші. Не полиште сім'я правнука свого на погибель.

Дорош задихнувся, замовк. Кривошиіха всміхнулася сумно.

– Четверте коліно ще пам'ятають люди. Прадідів імена знають, а прабабів – не всі.

– Прабабці мої... – вперто прохрипів Дорош. – Варка Гордієва, у дівоцтві Голованова, Оріся Іванова, у дівоцтві Шелест, Настка Костянтинова, у дівоцтві Прищ, Юстеніана Анджеєва, у дівоцтві Ковальська... Згляньтеся над долею правнука вашого...

Дорош хапонував ротом повітря, скосував на Кривошиіху тьмяні очі.

– Скажіть святу правду, бабо... Як забуду когось... Чи Бог прибере, не дасть усіх згадати... Згине моя Перпетуя і син наш Гнатик?

– Бог дасть, не згинуть. Та боронити їх важче стане.

Дорош напружився – синя жилка на скроні – зашепотів:

– Діди дідів і бабів моїх... Свирид Олексіїв Дорош, Роман Іванів Кандиба, Микола Флорів Перелаз, Калістрат Павлів Соловатов... Гордій Петрів Голованов, Іван Юр'ів Шелест, Кость Гнатів Прищ, Анджей Радославів Ковальський... Баби дідів і бабів моїх... Катерина... Павлина... Ганна... Дарка, здається. Заміжнею за Калістратом була така – Дарка-попівна. Олена Голованова, Ксеня, Уляна і ця... Марта з Люблина, що за Ковальського вийшла...

– Лиш два коліна згадати лишилося, пане Дороше, – рипнула Кривошиіха. – Шосте і сьоме. Дідів і прадідів ваших прадідів.

...Уже перед сходом сонця вимордуваний Ярема з останніх сил ворушив устами, змок – сорочка хоч викручуй:

– Богдан... Прадід прадіда мого Никифора Дороша...

– Сто двадцять п'ять... – помагала Кривошиіха. – Останнє ім'я назвати лишилося, пане Дороше... Дружину Богданову як звали?

Дорош захрипів, широко розплющив очі, ніби посеред суцільного мороку раптом побачив сонце...

- Перпетуя... - прошепотів і віддав Богові душу.

Кривошиіха глянула у вікно - перший промінчик сонячний мряку розганяє.
Перехрестилася.

- Господи... Прийми душу раба твого Яреми, - мовила лагідно, склала небіжчикові руки на грудях, закрила очі мідяками. - Спіть з миром, пане Дороше. Тривоги мирські віднині чужі душі вашій. Почуєте - не здригнетесь...

Не договорила.

Разом із першим променем вранішнім до курильні увійшла Дорошиха. Холодно зиркнула на бездиханного чоловіка, поклала на груди хрест, обернулася до управителя маетком пана Струка, що він сам був з рідних країв пані й вельми шанував господиню.

- Савка в підземелля! - наказала, як льоду накидала. Насторожено глипнула на Кривошиіху, простягнула їй кисет із мідяками. - Вельми дякую, що втішили чоловіка мого в останні хвилини його життя грішного. У вітальні для вас чай зі здобою. Відвідайте, аби наголодно додому не повертатися.

Відповіді не чекала - вимелася з курильні, лишила Кривошиіху біля мертвого чоловіка. Не бачила, як баба лишила кисет біля чималої, повної скарбу скрині, як підв'язала білою хусткою відвисле підборіддя мерця, засунула за пазуху стару потріскану глиняну люльку й подибала геть.

Не до ворожки було всохлій Дорошисі - дочекатися не могла, поки сконає зрадливий чоловік, аби витрясти душу з його вірного Савка. При живому Дорошеві чіпати слугу не наважувалася, та цим осіннім ясним ранком спускалася до підземелля під маетком - тремтіла від люті: Савко всі Яремові таємниці знає... Хай тільки спробує викобелюватися!

- Хвойду як звати?! - Вхопила сивовусого слугу за сорочку, смикала відчайдушно.

- Змилуйтеся, пані... Нічого не знаю, - бурмотів переляканий Савко. - Пан відклигають, ви в нього самі попитайте...

– З пана твого Господь Бог нині питатиме! А ти, підлий хлопе, мені всю правду викладеш: хто та хвойда, де її чоловік мій негідний ховав від ока людського та гніву Божого!

– Хазяїн... померли? – розридався Савко, до стіни прилип – від страхів сірий. Ох, не брехала Кривошиіха... Не стало пана – пані з Савка шкуру зніме.

– Здох! – прошипіла пані. – Не прийде на поміч.

Савко скрутився біля холодної кам'яної стіни – трусився, одне молів:

– Мати Божа, Святий Боже, спасіть і збережіть раба свого Савву.

Пані Станіслава плюнула Савкові поміж очі, веліла управителеві Струку хлопа до стіни прикувати – бити немилосердно без упину, поки вся правда з нього не полізе: ще до чоловікових похорон хотілося Дорошисі покінчити з клятою хвойдою, яка її перед усім повітом на посміховисько виставила. Та Савко мовчав. Уже приїхали протоіерей із Козельця, позбігався люд із Дорошівки пана обмити та до переходу в інший світ підготувати. Уже й сусідське панство з'їхалося зі своїми співчуттями манірними та порадами пустими покласти тіло небіжчика в льодовник і не ховати, поки Валеріан з Кіля не приїде, а Струкові так і не вдалося вичавити із Савка ані слова.

По обіді розлючена пані Станіслава влетіла в підземелля. Вихопила важкий батіг із рук ошелешеного управителя.

– Хто так б'є?! Ось як бити маеш! – верескнула люто.

Замахнулася, переперезала побитого Савка батою – кривавий слід на спині.

– Хвойду як звати?! Де вона?! – біла і біла вже безвільного, непритомного.

– Милостива пані... – урешті наважився встрягти Струк. – Здається, підла тварюка... подохла...

Дорошиха віджбурнула батіг. Підійшла до недвижного Савка, одним пальцем припідняла повіко набряклого ока.

– Живий?...

– Не знайти вам їх... – прошепотів Савко кривавим ротом.

– Їх?! – вирячила очі Дорошівна, учепилася в Савка, та сивовусий і тут не схибив – віддав Богові душу прямо в хазяйчиних руках.

З неспокійним серцем Перпетуя дісталася маєтку під Катеринославом за тиждень. Усе біля віконця стояла – виглядала янгола свого. За два місяці дізналася про смерть Дороша зі старої газети: лікар Алоіз Вернер, що його зазвичай кликали до Гнатика і старого Самійла, поцупив «Чернігівські губернські відомості» в шинку в подорожнього з Ніжина, перечитав і привіз Перпетуїній служниці Дарці, щоби та вчилася читати.

– Не відпустили... – прошепотіла Перпетуя.

Хитнулася, та не впала. За Гнатика очима вчепилася: треба встояти... У чорне вбралася: три справи в серці – синок малий, Самійло старий та молитви за упокій душі янгола доброго Яреми Петріва Дороша. Місцевого панства, що воно з цікавості напрошувалося до нової сусідки в гості, не приймала, усі запрошення відхиляла – через те й зажила слави зарозумілого стерва.

– Ані на йоту ви не праві, шановне панство! – захищав Перпетую лікар Алоіз Вернер. – Перпетуя Марківна – сама чарівність... Над сином птахою літає, старому чоловікові повагу й турботу виказує: завжди Самійло Андрійович у чистому спідньому, щоки поголені, нігті, вибачаюся, суконцем відполіровані. А вже яка набожна!

То так. Для Божих людей сірих, прочан, що рухалися від одних святих місць до інших, Перпетуя дверей ніколи не зачиняла. Деякі хитруваті богомольці по кілька місяців у маєтку набожної хазяйки від'їдалися, платили за те неймовірними оповідками про дива Божі.

Отак однієї зимової сніжної ночі й прибило до маєтку під Катеринославом худу темну бабу – хрест на грудях, торбина за плечима, лахміття висить, не гріє, крізь дірки благенької хустки скуйовджене сиве волосся стирчить. А зуби міцні, здорові – всі до одного в роті.

- Пустіть, Христа ради, переночувати...

- Звідки ви і куди в таку негоду злу? – Перпетуя всадовила старицю на лаву біля комина, власноруч подавала гарячий чай із кренделиками.

- Обітницю дала... Пішки дійти до чудодійного джерела Казанської Божої Матері під Самарою, – мовила баба. – Води святої наберу і з нею в Оптину Пустинь подибаю. Маю почути мудре слово старця Оптинського ієросхимонаха Макарія...

- Хай вас Господь береже, Божа людино. Не відмовте в милості – одпочиньте у нас, поки сніг зійде, сил наберіться, щоби вистачило снаги до святих місць дійти.

- Як сніг зійде, добра пані, маю вже до землянки своєї під Дорошівкою повернутися – зілля-квіти збирати на поміч добрим людям.

Перпетуя завмерла. Глянула на бабу тоскно – сльоза забриніла, покотилася.

- То ви, Божа людино, і хазяїна Дорошівки знали? Ярему Петровича...

Баба сьорбнула чаю, головою хитнула.

- Вартувала біля бідолашного, коли душа його із земним життям прощалася.

Перпетуя задихнулася, ноги не тримають – опустилася на лаву поряд із бабою.

- Бідолашний, кажете... – до стариці подалася, руки кістлявої торкнулася. – Не відмовте в милості... Повідайте! У муках Ярема Петрович помирили чи легко відійшли?...

- З вашим ім'ям на вустах світ грішний покинув, – мовила стара.

Перпетуїні сині очі враз стали великими, здивованими.

- Знаєте мене? – відсахнулася.

– Я, милість ваша, багато чого знаю... Як серце пана Дороша до вас любов'ю грішною сходило... Як дружина його вінчана відшукати вас і досі сподівається, аби помститися за ганьбу свою, – замовкла, до чаю приклалася. – Не мордуйтеся... – додала. – Не стане їй сил вам зашкодити.

Перпетуя затулила лице рученятами, заплакала.

– Я в усьому винувата, – крізь сльози. – Серцю довірилася, забула заповіді Божі, от Господь і покарав... Та чому не мене?! Чому його – янгола мого доброго...

– Дорошівна надто благала. Богу кланялася, а чорт почув.

Перпетуя і плакати забула. На стару приголомшено блимнула:

– Дружина Яремі Петровичу смерті просила?

Баба закивала.

– На одрі смертному дуже через те побивався... Усе хотів рід свій... нащадків захистити від прокльонів Дорошівни.

– Та як би зміг?!

– Є засіб... Хто предків своїх до сьомого коліна згадає поіменно, захисту їхнього попросить, того рід на сім колін наперед не зурочити. А пан Дорош...

– Зумів?...

Баба захитала головою скорботно – ні, ні...

– Сто двадцять п'ять предків до сьомого коліна згадав. Останнє ім'я назвати лишилося, сто двадцять шосте... Та змість нього прошепотіли пан Дорош: «Перпетуя...» І відійшли...

Тихо стало. Дрова в комині, й ті зааніміли. Перпетуя притисла ручки до грудей, глянула на бабу розгублено.

– Скажіть, Божа людино... Чи можна мені замість Яреми Петровича... предків його благати рід Дорошів урятувати від прокльонів і злого умислу людського?

– Бач, куди ви замахнулися, добра пані! – сумно усміхнулася баба. – Як комар на дуба... Не взнати вам коріння Дорошевого, а якби й промовили імена всіх предків його до сьомого коліна, то й тоді би Бог не допоміг. Свої гріхи в Господа відмолюйте, не чужі...

– Що ж із Гнатиком стане?

– Моліться! Бог почує. А як не почує, то рід Дорошів лише в сьомому коліні згине.

Перпетуя рученята в кулачки стисла, почервоніла.

– Не можна! Не можна, щоби через нашу любов грішну та через прокльони дружини зрадженої славний рід Дорошів згас!

– Запізно бідкатися... Що робили, за те й відповідайте, добра пані. Прийміть зі смиренням.

– Не за себе душа болить. За прийдешніх, ще ненароджених... Невже й найменшій надії не лишилося, що знесиляться прокльони?

– Нам того не взнати. Кожна нова жива душа з роду Дорошів свій скарб у те діло покладе: гідне життя проживе – додасть нащадкам сили. Підлим лисом крутитиметься – забере у синів- онуків снагу. А бабця моя химородниця колись бубоніли: «Розвіється прокльон, як за сім колін у роду станеться те, чого бути не може».

– Це ж що?

– Не відаю, добра пані. Та за сім колін, як дива не стане, обірветься рід Дорошів.

– За сім колін... Це ж коли?

– Років за сто сімдесят, – мовила Кривошиіха. – У дві тисячі тринадцятому від Різдва Христового... Чи ще пізніше...

Тої ночі не стулила очей Перпетуя. Побивалася-бідкалася – ніяк умислити не могла, що ж зробити, аби нащадки Дорошеві й за двісті років молитви її сердечні во спасіння розчули. Вдивлялася в ніч, як у прийдешне: як ви там, дітоньки?... А перед очі – чорне горе хмарою, наче тим бідним нащадкам Дорошевим день у день, рік у рік самі мордування на роду написані, а винні вони, грішні, – Ярема і Перпетуя.

– Обітницю даю тобі, святий Боже, – зашепотіла затято, – віднині й до скону відмовитися від усього мирського. Нема чого більш жадати! Найдорогоцінніше маю – любов, дитину, а більшого хіба треба? Присягаюся присвятити життя синові Гнату, а кожную копійчину, що собі на втіху пустити збиралася, у скриню складати до скону, щоби скриню ту заповісти нащадкам у сьомому коліні янгола мого доброго Яреми Петровича. Хай скарб золотий і молитви мої щирі допоможуть ім рід Дорошів зберегти і нас, грішних, простити... І ти, святий Боже, прости! Прости й почуй слова мої чесні, бо не маю сил брехати: мордююся повсякчас, спокою не маю, та не каюся... Не каюся!

І нащо після того питати, чому рай порожній?...

Хрест на груди поклала, витягла із закутка скриню різьблену чималу, у якій і молочне порося вляглося би, – вичистила напусто і поклала на денце золотий червінець. Є початок.

...За тридцять сім років, навесні 1881-го, до канадського «Банку Монреалья» завітала скромно вбрана сива пані, і, хоч пан директор віддавав перевагу стратегічному управлінню, а не спілкуванню з клієнтами, цього разу вирішив відкласти поточні справи й навіть обід із французькими сирами на десерт, щоби вислухати відвідувачку, бо ошелешений клерк доповів: «Привезла до банку чималу скриню, повну золота, а сама, як глянути, – голодранка бідна. Хоч би не злодюжка».

Пан директор мав гостре око і мізки. Не вперше йому доводилося виводити на чисту воду шахраїв, що вони крутилися навколо банку, він навіть мав для того свою методу, та лиш глянув на прозору, як сльоза, стриману, аскетично вбрану жінку, що чекала на нього, як відчув незбагненну довіру й навіть покору, знані лише в дитинстві, коли ти про Бога вже чув і навіть молитви бубонів перелякано, та знав лиш одну світлу й непоборну силу – матінку свою, – що вона на той час ще янгол твій чистий і захисник єдиний, і так хочеться повсякчас цілувати її

руки.

Знітився (чому матінку згадав?) і, хоч планував розпочати розмову з підступних хитрих питань про походження золота відвідувачки, раптом мовив французькою, ніби і сумніву не мав, що жінка зрозуміє його:

– Чи можу я запропонувати вам каву, мадам?

– Лиш води, – лагідно відповіла французькою – цілком пристойною, але такою, що видавала: французька не є рідною для неї.

Банкіру кортіло запитати, з яких країв жінка потрапила в Новий світ, та на язик полізло інше.

– Ви вчинили вкрай необачно, мадам, коли відчинили вашу скриню в присутності сторонніх осіб, – дорікнув м'яко, простягаючи жінці склянку води. – У тому не було аж ніякої потреби. «Банк Монреалю» – чесний банк. І без того ми б гарантували недоторканність будь-яких цінностей, які ви нам довірите, а тепер... Як надумаете забирати скриню, хтось із сумнівних осіб може про те дізнатися й тоді...

– Я не забиратиму золото, – відповіла жінка. – Хочу розмістити його у вас під добрий відсоток на сто тридцять років.

– На скільки?! – здивувався банкір, одразу взявся рахувати подумки. – Тобто... до дві тисячі одинадцятого року?! Мадам! Не питатиму про ваші особисті плани – я би теж хотів прожити ще років сто, – але ж звернімося до здорового глузду! За сто тридцять років не те що нас із вами не буде, може, гори похитнуться, океани висохнуть!

– «Банк Монреалю» буде?

Пан директор замислився на мить, кивнув упевнено: неодмінно!

Жінка всміхнулася сумно, сині очі зволожніли. Дістала з ридикюля документ із сургучем, простягнула банкіру.

– Тут розпорядження щодо золота. За сто тридцять років ваш банк повинен буде відшукати прямого нащадка в сьомому коліні дворянина Чернігівської губернії Яреми Дороша, сина полкового хорунжого Петра Дороша, щоб оголосити йому про спадок і добросовісно віддати.

Пан директор і гадки не мав, де той Чернігів, запитав навмання:

– То ви зі Старого світу, мадам? Чому ж не вчинили, як усі, хто сідає на пароплав у Портсмуті? Зазвичай переселенці сюди золота не везуть – тут його віднайти сподіваються, а статки лишають у Європі й перед подорожжю обов'язково складають заповіт, бо ж не всі дістаються Нового світу. Атлантика багатьох собі забирає...

Перпетуя глянула на банкіра скорботно: ох, довгою була б її оповідь, якби сповідуватися наважилася... Як поховала Самійла, викохала синопка Гната, відправила на навчання до Петербурзького інституту інженерів шляхів сполучення... Як же личила Гнатові форма інженера-залізничника – фуражка на манір морської з символом «сокира і якір», двобортний мундир із двома рядами срібних гудзиків, білосніжна манішка, метелик. Важка шинель, як влита, на широких плечах. Ну, як у такого не закохатися?! Петербурзькі панянки бісиками кидалися – не встояти, та красень Гнат чотири роки поспіль слав гарячі листи на Катеринославщину, доньці лікаря Алоїза Вернера рудокосій Ользі: як із дитинства разом під вишнями вірші читали, так і прикипіли одне до одного. По закінченні навчання Гнат обвінчався з Ольгою в малій сільській церкві й велів фамілії валізи збирати – інженер-залізничник рвався будувати нові шляхи.

Разом із сім'єю сина Перпетуя покинула затишний маєток під Катеринославом, довіривши його турботам Алоїза Вернера; спочатку гордилася успіхами Гната на будівництві залізниці Кременчук – Полтава – Харків, потім раділа появі на світ Божий онучка Олександра, біла Богові поклони: дякую, що не вмирає рід Дорошів. Та в 1880-му, по закінченні будівництва залізничної гілки Хацапетівка – Ясинувата, Гнат отримав листа від інститутського товариша Аполлона Семилубського. Писав той, що відпливає на далекий американський континент, щоби взяти участь у грандіозному проекті – будівництві тихоокеанської залізниці, що мала перерізати північну Канаду, як ножем, від Атлантичного узбережжя до Тихоокеанського, натхненно кликав Дороша приєднатися до епохальної справи і навіть обіцяв орендувати йому житло на перший час.

Гнат загорівся – не втримати, і на початку року 1881-го згорьована Ольга з малим Сашком і старий її тато лікар Алоїз Вернер проводжали в далеку незвідану Канаду Гната з Перпетуею. Гнат планував спершу сам-один у далекі краї дістатися, облаштуватися, грошей заробити, а за рік дружину з сином та матір до себе покликати, та завжди сумирна і терпляча Перпетуя раптом затялася, хоч ріж.

– З тобою поїду, сину! Не візьмеш – пішки слідом піду!

– Матінко моя люба! Та нащо? Онде Сашкові на розраду залиштеся, – дивувався Гнат, та Перпетуя знай своє: біля Сашка мати є і вона біля своєї дитини до скону має бути.

І Гнат здався, бо матінка ніколи до нього злим лишаєм не чіплялася, лиш птахою легкою навколо кружляла. Торби зібрали – і в путь.

У Портсмуті Перпетуя тільки ступила на палубу велетенського залізного судна з нових, тільки перехрестилася, що Гнат поряд і скриню заповітну, з якою не розлучалася, уже до каюти затягли, як побачила біля труби пароплава... Ярему. Далеченько стояв, і хоч судно похитувалося мляво, Ярема – мов та скеля: ані руху, ані сумніву. Дивився Перпетуї в очі схвильовано, тільки вітер сиве волосся куйовдив. Задихнулася, руки до грудей приклала... Ярема кивнув схвально, ніби підтримував геть усе, що Перпетуя за життя вдіяла, і щез.

– Ой, не дарма ви мені явилися, янголе мій добрий, – тліла в каюті, ніяк розгадати не могла, чому їй Ярема привидівся.

Так мордувалася – аж злягла, та й океанська подорож підкосила: не бажала Атлантика пароплав у Новий світ пускати – холодні шторми висмоктували сили з людей і заліза, збивали судно з курсу, і двотижнева морська прогулянка перетворилася на виснажливе, майже місячне блукання в пошуках берега. Гнат тримав у своїх долонях материні руки, нашіптував: «Усе гаразд, нене». Мріяв-усміхався: «Таке життя на нас чудове чекає, такі звершення мені, такі гордощі вам за сина. От доберемося врешті до Канади, спочатку до Монреалю поїдемо. Перепочинемо – і на захід, у Британську Колумбію, – тягнути залізну гілку, аж поки та в Тихий океан не вріжеться. Тримайтеся, нене. Незчуємося, як Ольга із Сашком до нас прийдуть, а рочки за три-чотири повернемося додому – у вишнях відпочивати».

Перпетуя повеселішала, оклигала, а Гнат – наче всі сили матері віддав. Зліг у день, коли судно врешті дісталось тверді, за тиждень, так і не доїхавши до Британської Колумбії, помер від лихоманки в готельному номері, що його орендував для товариша Аполлон Семилюбський на монреальській околиці.

Отака жива правда в Перпетуї за плечима.

...І хіба від того чуже серце заболить?

– Так уже доля склалася, – тільки й відказала панові директорові «Банка Монреалья».

До вечора банківські клерки ретельно перераховували золоті червінці зі скрині, складаючи реєстр, а коли врешті завершили копітку працю, приготувалися зачинити скриню і залити сургучем, Перпетуя поклала поверх червінців потріпаний часом дівочий альбом і розлогий лист на кількох аркушах поштового цупкого паперу. Спостерігала, як чужі люди тягнуть важку скриню до банківського сховища – сльози не зронила. «От і не лишилося мені на землі справ, – подумала, – крім однієї: біля дитини своєї до скону бути». Очі в небо: «Скоріш уже і мене до себе покличте, добрий янголе мій, Яремо Петровичу».

Ярема не забарився. Восени того ж року в затишному маєтку під Катеринославом лікар Алоїз Вернер, ковтаючи сльози і пігулки, читав доньці Ользі й маленькому онучку Сашкові листа з далекої Канади. Гнатів товариш Аполлон Семилюбський зі скорботою повідомляв про наглу смерть Гната Самійловича Дороша по приїзді в Новий світ і про те, що за три місяці зітліла мати його Перпетуя Марківна Дорош, що поховали її поряд із сином і біля надгробків посадили вишні, бо такою була остання воля сердешної. А про інші заповіти Семилюбський не відає. Певно, більше не мала бідолашна розпоряджень для нащадків...

Розділ 2

Мар'яна

Тридцятого листопада 2013 року Мар'яна Озерова гостріше, ніж зазвичай, із розпачем усвідомила: проти неї – весь світ! О дев'ятнадцятій рівно в кав'ярні на Великій Житомирській на неї чекав коханий чоловік з, певно, пропозицією на все життя, і Мар'яна навмисно дісталася Європейської площі заздалегідь – угамувати розбурхані сподівання, взяти себе в руки, без поспіху видертися Трьохсвятительською на Михайлівську площу, там поблукати-заспокоїтися і тільки за п'ять хвилин до сьомої рушити в бік Великої Житомирської, щоб, як будь-яка порядна дівчина, з'явитися в кав'ярні з невеликим, проте не критичним запізненням: мовляв, я собі ціну знаю!

Дісталася Українського дому й остовпіла: сильна людська ріка залила увесь простір навкруги. Схвильована, бурхлива, вона, здавалося, підхоплювала і волочила за собою до Майдану все живе, коливалася обуренням, різала око прапорами, тиснула на барабанні перетинки глухим грізним гуркотом і все росла, так стрімко росла: стань на її шляху – знесе!

Мар'яна влипла в стіну будинку, ледь не розревлася: чому ж їй так хронічно не щастить?! Ніби прокляв хто! Тільки промінчик блисне, а доля його вже й гасить. І як жити?! На неї, може, жадане щастя чекає, а вона й дістатися до нього вчасно не гідна!

– Вибачте, можна? Можна пройти?! – виставила руки вперед – розштовхувала людей, намагалася зробити хоч крок Трьохсвятительською нагору. Де там!

– Усі нормальні йдуть на Банкову! – збуджений хлопець підхопив Мар'яну під руку, тягнув за течією.

– Та відчепися! – Мар'яна вирвалася, зиркнула на годинник: 18.55. – Дідько! – розгубилася. Перечекати? А час ллється, мов з відра! Роздратувалася: відчайдушною рибою, як на нерест, проти течії. – Пропустіть! Та дайте пройти! Питання життя і смерті!

До кав'ярні на Великій Житомирській добігла о пів на восьму. Отак.

...Ані душі. Порожнеча із запахом кави.

Мар'яна застигла за столиком, іла себе: усе пропало! Хотинський не дочекався, пішов. Чи взагалі не приходив. І чого дивуватися?! У Мар'яни ж ніби тавро на

лобі – лузерша! Усі двадцять сім років свого життя тільки те і робить, що невдачі збирає. Уже Бог з тим, що безнадійно застрягла з батьками в задріпаній двокімнатній хрущовці, що по закінченні інституту за найдурнішою спеціальністю «Менеджер організацій» тільки півроку тому після поневірянь із тимчасовими копійчаними заробітками пристойну роботу знайшла, – із цим ще можна змиритися, та чому самотнє серце ніяк пари не знайде?! Мар'яна ж так жадає щастя – зі шкіри лізе! Щоранку красу наводить, у власне обличчя вдивляється: хіба не гарна? Очі чорні, глибокі, носик рівенький, не горбом, уста принадливі, волосся неслухняне хвилясте, аж забагато його. І не товста, застрягла в 38-му розмірі. Хіба що зростом не вийшла, статуетка порцелянова, так не всім же ноги від вух. Гарна! Чому ж і досі одна?... Давно відкинула наївні мрії про ідеального, як Девід Бекхем, успішного красеня, ще в інституті схвильовано придивлялася до хлопців, які опинялися в полі зору, та пара кволих і короткочасних стосунків закінчилися скоріше за літні зливи, наче Мар'яні на роду написано ніколи кохання не взнати! Від злого горя навіть цноту втратила без любові – з випадковим знайомим на турбазі в Карпатах, бо раптом психонула: «Для кого я себе бережу?! Час уже якось... дорослішати! А раптом я така зваблива й потужна в інтимі, що після того від мене вже не відірватися...» Випадковий знайомий здимів за п'ять хвилин після сексу, ніби й не було його ніколи. Залишив Мар'яні розпач. Так мордувалася – аж би під потяг кинулася, якби потяги горами швендяли. Та цього останнього дня осені року 2013-го ті негаразди здавалися звичайним життєвим досвідом. Справжня біда сталася сьогодні.

– Хотинський не прийшов... – прошепотіла тьмяно над уже холодною кавою.

Він з'явився в Мар'яниному житті півроку тому. Саме тоді кривим макаром Мар'яні вдалося влаштуватися бренд-менеджером у престижну рекламну агенцію. Виманювання грошків споживачів хитрими рекламними слоганами і раніше не здавалося Мар'яні справою життя, та після збування візитівок приватної друкарні, обліку в пельменній і навіть сортування квітів на оптовій базі, то був однозначний крок уперед, і Мар'яна вчепилася в роботу – не відірвати. Раніше за всіх з'являлася в офісі, старанно вивчала особливості узгодження рекламних макетів, одного боялася – знайомства з безпосереднім керівником Хотинським, який мав повернутися з відрядження за кілька днів. Дизайнерка Оля Охріменко попередила:

– Якщо Хотинському не сподобаешся, він тебе з агенції вичавить.

– Що я маю робити, аби йому сподобатися? – спитала Мар'яна.

Оля Охріменко лише низала плечима: мовляв, звідки мені знати, що в Хотинського в голові.

Ніхто не знав, що в Хотинського в голові! Зустрів нову підлеглу без емоцій.

– Пиво любиш? Ні? Доведеться полюбити, бо наша група веде пивний бренд! – тільки й порадив.

І, здається, забув про Мар'янине існування. Та час від часу вона ловила на собі допитливий уважний погляд Хотинського. Червоніла, губилася, відводила очі. «Як же я хочу сподобатися тобі! І не заради роботи», – билася настільки гаряча думка – ледь стримувала збудження, дочекалася не могла закінчення робочого дня. О 18.30 зривалася, бігла до лікарні, де медсестрою вкалувала подружка і сусідка Поля, – вихлюпнути врешті всі почуття, бо ж втриматися неможливо.

– Поль, він – ідеальний! Він – мужчина моєї мрії! Мені би сказали – звільнися, Мар'яно, і буде тобі Хотинський! Я би звільнилася!

– Мусь, ти тільки знайшла нормальну роботу, – нагадувала Поля (змалечку тільки так і звала Мар'яну – Муською). Перераховувала ліки в шафці маніпуляційної, зачиняла її, і подружки пішки поверталися до замизканої панельної п'ятиповерхівки на Воскресенці, де Мар'яна жила на поганому п'ятому поверсі, а Поля на такому ж незручному першому.

Мар'яна збуджувалася, пашіла:

– У мене найкраща робота на світі! Бо там є він!

– А він який?...

– Він?... Такий, знаєш, як вершина. Ніби і близько, та до нього тягнутися – все життя...

Мар'яна засмучувалася, тьмяніла: яка ж біда! Хотинський і справді такий! Нащо йому, стильному, успішному, впевненому, гарному, невдаха Мар'яна?

– А скільки йому років?

– Тридцять...

– І досі один? – дивувалася Поля.

– Точно неодружений.

– Значить, у нього є дівчина, раз він такий крутий. Ти хоч дізнайся, Мар'яно. Нащо час марнувати, якщо твій Хотинський – не твій.

Мар'яна засмучувалася ще більше, повторювала з безнадійною впевненістю:

– А раптом я сподобаюся йому так сильно, що він покине свою дівчину?

– То хоч парфуми якісь купи. З афродизіаками! – кинула соломинку Поля.

З парфумів усе і почалося. В Інтернеті Мар'яна наштовхнулася на цікавену пропозицію: красний пан продавав парфуми з феромонами. Божився: пахнуть, як «Chanel», та не в тому фішка! Нещадно і фатально збуджують чоловіків. Раз вдихнув – і вже він твій. Крути ним, як циган сонцем. І ціна ж, їй-богу, смішна – триста гривень.

Того ж дня після роботи Мар'яна зустрілася з красним паном біля метро на Оболоні, забрала жовто-зеленувату рідину в простенькому флаконі, до ночі все принюхувалася до запаху, яким із нього тхнуло. Тхнуло горілими сірниками, тютюном і чимось непорівнюваним солодкувато-огидним.

– Феромони... – спробувала заспокоїти себе Мар'яна, та здоровий глузд відмовлявся погоджуватися.

А грошики ж уже сплачені. Облилася тими парфумами відчайдушно і на роботу – як в останній бій.

У великому загальному просторі агенції, де тирлувалися зо два десятки живих душ, проблему відчули миттєво.

– Щось здохло і тут собі могилку зорганізувало, – сказав креативник Льова Шендрик.

– Може, хтось залишив у своєму столі справжній французький камамбер? – спробувала вигадати більш делікатну версію Оля Охріменко.

– А відчинімо вікна, – запропонувала розгублена Мар'яна.

– Тоді доведеться вимкнути кондиціонер, і не думаю, що нам від того полегшає, – Хотинський ішов загальним простором, намагаючись визначити джерело запаморочливого запаху.

Мар'яна вже приготувалася до ганьби, та у клятих парфумів таки виявилася неоціненна фішка: вони заповнили увесь простір і однаково сильно тхнули в будь-якій його точці. Та й Хотинський пройшов повз Мар'янин стіл, не зупинившись.

«Пронесло! – зраділа Мар'яна. – Тільки би до обідньої перерви втриматися! Відчиню вікна, коли всі на обід попхаються, провітрю добре...» Та після обідньої перерви з'ясувалося, що в парфумів є ще одна фішка – запах ніяк не бажав вивітрюватися і зникати. Мар'яну паралізувало в кріслі. «Господи! Хоч би скоріше робочий день закінчився! Хоч би ніхто з колег не наближався до мого столу!» – так відчайдушно благала долю, аж не помітила, як підійшов Хотинський. Застиг на мить, почервонів від гніву. Скривився з відразою, нахилився до Мар'яни ближче, носом повів і став ще червонішим.

– Озерова, гудбай! Додому! Мерщій!

– А як же... Дві години до закінчення робочого дня, – пробелькотіла перелякана Мар'яна. – Я ще графік розміщення лайт-боксів на наступний місяць не підготувала.

– Де хочеш готуй! Під офісом, на галявині в парку, вдома – тільки не тут! Вимітайся! – Хотинський тицьнув Мар'яні флешку. – Скинеш графік на флешку і покладеш її на мій стіл! Сьогодні ж! Тільки увечері, коли всі розійдуться, бо інакше ми всі тут потруїмося! Зрозуміло?!

Що ж незрозумілого – кінець Мар'яниним мріям! Дісталася з Правого берега на Воскресенку і, перш ніж влізти під душ, щоби вже врешті змити з себе ту гидоту, зателефонувала красному пану і так верещала, аж у горлі пересохло.

– Як же вам не соромно, от скажіть?! Люди ж вам вірять, люди ж на вас сподіваються, а ви дурите їх безсовісно! От що ви за пройдисвіт такий?! От що ви за наволоч така цинічна, що вам не ганьба на чужому горі заробляти!

– Та не поспішай! – розсміявся красний пан. – Усе буде!

І кинув слухавку.

Ага! Як же! «Буде»... У сутінках знервована Мар'яна знову брехала до офісу, щоби покласти на стіл керівника флешку з графіком. Бідкалася: про Хотинського можна забути, хоч би роботу не втратити! Принюхувалася до себе: не тхне?! Не мало би – цілісіньку годину в душі тіло терла. Та, здавалося, нещадні феромони в'їлися в шкіру навіки, і Мар'яна подякувала долі, що по закінченні робочого дня в офісі нікого – хоч насміхатися не стануть.

...За столом сидів Хотинський.

– Графік зробила?

– Тут, – Мар'яна поклала флешку на стіл керівника, знітилася. Ще ніколи не залишалася з Хотинським наодинці і, якби обставини не склалися так по-дурному, вона би... підготувалася. Брівки би підвела, причепурилася і навіть хильнула краплю червоного сухого для рожевих щічок і хоробрості. Та клята доля, як завжди, приготувала невдасі підлий сюрприз. «І до біса! – подумала. – Втрачати нічого...»

– Знаеш... Ті парфуми... Для тебе. Щоби ти помітив мене...

– Сьогодні тебе помітили всі, Озерова!

Хотинський так і сидів, дивився на Мар'яну з іронією – стовбичила перед столом, ніби завинила, дивилася на справжній «Паркер», яким Хотинський підписував макети. «У мене навіть ручки такої ніколи не буде!» – промайнуло.

– Я піду...

– Хочеш піти? – спитав спокійно.

– Ні...

– То роби, що хочеш.

– Може, ти того не хочеш...

– А ти спитай!

Мар'яна глянула на Хотинського ошелешено, завмерла – кров на щоки, ніби і справді хильнула червоного сухого. Рвучко подалася до столу, забувши про підлі феромони, припала до вуст Хотинського... Відкотився в кріслі на метр від столу – Мар'яна мимоволі впала Хотинському на коліна, обхопила за плечі, щоби не впасти, і тільки після того відчула на своїй спині сильні чоловічі долоні, а на своїй шиї гарячі чоловічі вуста.

Нічого не запам'ятала про ту першу близькість із Хотинським. Здорове природне збудження вимкнуло мізки, заслало увесь білий світ. Мар'яна не бачила коханця, його тіла, його очей – тільки справжній «Паркер»... Лежав на столі Хотинського, наче свідчив: до сеї миті ніколи би Мар'яні такої ручки не мати, а тепер вона може стати Мар'яниною навіки.

– Ти ж розумієш, золотце... Для нас краще, щоби в агенції не знали... – бурхливий секс на робочому місці в неробочий час не позбавив Хотинського обережності. З м'якою іронією спостерігав, як Мар'яна все ще тремтячими руками вдягає джинси, ніяк не може впоратися зі звичайною футболкою. Усміхнувся, допоміг.

– І, благаю, більше ніяких парфумів!

«Сьогодні ж викину!» – Мар'яна іхала додому, почувалася безцінним діамантом в оксамитовій скриньці: Хотинський і таксі викликав, і оплатив його. Та діставшись хрущовки і пройшовши навшпиньки до своєї кімнати через вітальню, де сплять батьки, раптом згадала, як реготав у слухавку красний пан, продавець парфумів: «Не поспішай! Усе буде!» Невже це все феромони?! Упала на постіль, крутила в

руках простенький флакон із жовто-зеленуватою рідиною, все нюхала... Устигне викинути. А раптом ще згодяться дивні парфуми. Усміхнулася: як несподівано приходить щастя... І тільки одна думка псувала піднесений настрій: якщо вся справа у феромонах, а Хотинського від них верне, значить, усе й завершиться тим несподіваним сексом у незручному кріслі порожнього офісу...

- Ні! Тільки не це! Прошу...

Хотинський із тиждень не помічав Мар'яни.

- Так нечесно! Я помру! - жалілася Польці.

- Поговори з ним.

- Страшно... А раптом я все зіпсую?

- Є що псувати?

- Він за таксі заплатив! То ж не може бути просто так! - шукала сподівань Мар'яна. Та - не сімнадцять, сумний досвід за плечима! - тьмяніла: може бути і просто так, із ввічливості. Вдячність за секс без зобов'язань. Журилася, з дедалі відчайдушнішою рішучістю дивилася на флакон із жовто-зеленуватою рідиною. Невже знов доведеться Хотинського феромонами труїти?...

Не встигла. За тиждень під час спонтанного мозкового штурму, який Хотинський влаштував бренд-групі для пошуку нових рекламних ідей, після кількох невдалих спроб відшукати нове зерно для старого пива, він раптом ухопив «Паркер», поставив його сторчма на столі, упхавши одним кінцем у вазон із кактусом, зиркнув на групу з азартом, кивнув на ручку:

- Що це?!

- «Паркер» у кактусі, - сказав Льова Шендрик.

- Це не «Паркер»! - завівся Хотинський. - Це символ, образ! І тест на нестандартність мислення! Якщо ви будете мислити стандартно, колеги, ми ніколи не зможемо запропонувати клієнтові оригінальну ідею.

- Це... - Оля Охріменко дуже хотіла мислити нестандартно. - Устремління...

- Куди?! - Хотинський уже нервував.

- У Всесвіт!

- Ти здуріла?! Нащо пиво рватися у Всесвіт?! Нам треба втюхати його реальним землянам, а не аборигенам на Марсі!

- Вибач! Я бачу не пиво, а тільки «Паркер», - боронилася Оля.

- На Марсі потрібні «Паркери»? - Шендрик уперто перетворював мозковий штурм на цирк.

Хотинський розгнівався.

- Видай нам свої ідеї, Льово! Чи тобі легше колег висміювати?!

- Та все просто! - сказав Льова. - Щось коштовне, може, безцінне, якогось біса застрягло в багнюці! Так виглядає біда.

- І як же я не здогадалася?! І справді! Це - біда! Наше нещасне пиво застрягло посеред пустелі! - знову активізувалася Оля. - Воно, як вагітна жінка! Страждає...

- Який жах! У пляшки пива нема кому пологи прийняти! - збудився Шендрик. - Треба щось робити!

- Ви подуріли?! - роз'явився Хотинський.

- Ні, ти заціни! - Шендрика понесло: - Пляшка мордується: треба вчасно віддати якимсь чувакам пиво, інакше строк використання мине і її нафіг розірве! А чуваків нема - пустеля! Чуваки мають іти й рятувати пляшку, якщо вони справжні мужики! - усміхнувся Олі. - Олю, респект! Крута ідея! Героїка! - Глянув на Мар'яну: - Мар'яно! Ну, скажи! Крута ж ідея!

Мар'яна почервоніла, уп'ялася поглядом у «Паркер».

- Це - жадання. Одна людина дуже... Дуже хоче іншу людину, але ховає своє бажання, щоби ніхто не здогадався. Ховає і сама страждає від того, бо мов у колючках застрягла... - замовкла, зиркнула на Хотинського.

- «Паркер» - фалос? - почула голос Льови.

- Нестандартно! - Хотинський дивився Мар'яні в очі.

- Ти серйозно?! - здивувався Льова. - А до чого тут пиво?

- Не знаю. Ти скажи, - відповів Хотинський. Усміхнувся. - Я почув тебе, Мар'яно.

З того дня «Паркер» Хотинського став Мар'яниним зв'язківцем: як валявся на столі колодою - ніяких чудес! Брьохай, Мар'яно, додому, суши мізки: і що там у голові в Хотинського?... А як стирчить фалосом - значить, весь вечір до глибокої ночі Мар'яна танутиме в обіймах керівника бренд-групи. І не у вузькому незручному офісному кріслі, а на просторій канапі в лофті коханця на мансардному поверсі старовинного будинку біля «Олімпійського».

- Полю, я не маю його втратити! - захлиналася від хвилювання і захвату. - Я все життя про такого мріяла! А яка крута хата в нього. У центрі! От уяви - було горище, а Хотинський його викупив і зробив там собі барлогу метрів на сто. Я крутішої хати в житті не бачила.

- Так він багатий?

- Та, певно. Їздить на «ауді».

- А тебе на таксі відправляє.

- А ми вино п'ємо щоразу, коли я приходжу! Як він після вина за кермо?! - відбивалася-брехала Мар'яна.

Поля не здавалася:

– Раз він такий багатий, чому в наймах? У багатих – власні бізнеси.

– Не знаю. Може, набереться досвіду в нашій рекламній агенції і відкриє власну. Мені однаково. Я хочу жити з ним! І їздити на «ауді»!

– Краще дізнайся, хто його батьки, – порадила розсудлива Поля.

Мар'яні й самій кортіло дізнатися, хто ж такі предки Хотинського. Усе намагалася делікатно вивести коханця на відвертість, одного разу ніби ненавмисно завела про своїх: мати працює в архіві, у тата – бізнес. А який – промовчала, а то би довелося признаватися: тато купує дріжджі оптом, а потім, висолопивши на плечі язика, розносить їх роздрібним торговцям на ринку «Юність» з мізерною націнкою.

– А твої батьки? – спитала обережно.

– Я – сам по собі, – Хотинський обійняв Мар'яну, глянув у вічі. – До наступного... «Паркера», золотце?

Це означало: час побачення вичерпано. Зараз Хотинський викличе таксі, Мар'яна труситиметься в найманій автівці й уже геть не відчуватиме себе діамантом у скриньці. Чому так? Губилася, зрозуміти не могла: що ж усе-таки в голові у Хотинського? Попервах уся та гра з «Паркером»-зв'язківцем інтригувала і збуджувала, та за місяць-другий настирливі запитання все частіше гризли Мар'яну.

– Чому він так ретельно приховує наші стосунки? Чому ми зустрічаємося лише в нього вдома і лише для того, аби займатися сексом? Я би хотіла сходити з ним у кіно... Чи просто йти вулицею, узявшись за руки, – вихлюпувала Полі. – І мама замучила: коли ми вже твого хлопця побачимо?

– Мусь, а раптом він зараз заради тебе від своєї колишньої намагається відкараскатися, – припустила Поля. – І не хоче ускладнень. Ти не журися, роби щось! Ти сніданок йому хоч раз приготувала? Бо ж у мужиків серце в шлунку.

– Я жодного разу не залишалася в нього до ранку, – геть засмутилася Мар'яна. Чому так? Навіть коли інтимні ігрища затягувалися до другої-третьої години ночі,

коли Мар'янині очі злипалися – спати! – і тоді Хотинський не залишав коханку в лофті до ранку. Викликав таксі, відправляючи Мар'яну на далеку Воскресенку. До наступного «Паркера».

– Потерпи трохи, як не хочеш втратити його, – сказала Поля. – Однаково так не триватиме вічно. Рано чи пізно йому доведеться приймати рішення. Щось та скаже.

Хотинський мовчав до зими.

В останній день осені, 30 листопада 2013 року, директор вигнав колектив агенції на роботу – зривалися строки рекламної кампанії пивного клієнта і бренд-група Хотинського до ночі мала видати на-гора останню порцію макетів. Збуджена Мар'яна дісталася офісу на годину раніше за інших, та замість працювати, смикалася безпорадно – дві цигарки, третя кава, води, ще покурити чи однаково не допоможе, бо думки тільки про одне! Учора ввечері вона, як завжди, забігла до Полиної лікарні, щоби разом з подругою – на Воскресенку, та Поля і не збиралась додому.

– Ходімо на Майдан! – запропонувала натхненно.

– Що я там забула? – буркнула Мар'яна.

– Ми там з Ігорчиком домовилися зустрітися. Потирлуємося трохи. Треба, Мусь! Ігор каже: чим більше народу прийде, тим краще.

– Полю, ти дурна?! Який «Ігорчик»?! – роздратовалася Мар'яна. – Ми ж запряглися: з ким завгодно, тільки не з малолітками! Я думала, ти давно того студента з голови викинула, а ти й досі з ним крутиш?!

– Мені з ним кльово.

– Він на вісім років за тебе молодший!

Та Полі вуха заклало – не чула Мар'яну, швидко кидала речі в сумку.

– То йдеш?

– Іди ти... – Мар'яна одна-однісінька поверталася до батьківської хрущовки на Воскресенці, второпати не могла: от нащо Полька себе губить?! Ще торік вирішили: ніяких стосунків з молодшими за себе хлопцями, бо то геть безперспективно. І весь час озирайся: ніхто, часом, не усміхається вслід нахабно – дівка хлопцеві в тітки годиться.

– Дурна! – Мар'яна дісталася дому близько десятої, вклалася і спробувала заснути, та сон не йшов. Чай, «Наталі», манікюр – дівці й уночі є чим зайнятися. Незчулася, як ранок. Тільки накрилася ковдрою – мобільний: дзень!

– Поль! Якого біса? – на годиннику шоста ранку.

– Вийди... – Полин голос – як із глибокої ями.

Мар'яна злякалася – ох, Полько! Добігалася зі своїм студентиком! Точно образив подружку всмерть так сильно – посеред ночі від нього втікла.

Пуховик на піжаму, сходами вниз. Чого ж ти така дурна, Полько! Певно, серце в шмаття.

...Побачила подругу на сходах першого поверху й остовпіла – лице в крові, пальтечко вовняне розірване, зап'ястки в синцях. Тремтить, у підлогу поглядом затято увіп'ялася, наче там усі точки відліку і всі відповіді. Мар'яна задихнулася, сльози на очі – впала на сходи поряд із Полькою, обійняла її.

– ...Не згвалтували? – спитала обережно, бо й сумніву не мала – посеред ночі Поля поверталася додому і перетнулася з відморозками, яких на Воскресенці повно.

Поля схлипує судомно, ще відчайдушніше вчіпляється очима в підлогу. Мар'яна розгублено зиркає на подругу: не скидається Поля на жертву – пашить німим обуренням і ненавистю. І в підлогу дивиться – наче тримається за неї, щоби не вибухнути, не рознести все навкруги.

– Може... у міліцію зателефонуємо, – ще більш обережно пропонує Мар'яна.

– Мі... ліція... – шепоче Поля, кожне слово, як з-під жорен. – Міліція побила... на Майдані...

– За що?

– Не знаю! Ми тікали... А вони з підворотіть... На нас! Кийками... Там... хлопець упав... Я до нього...

– Навіщо?!

– Я – медсестра... Я не можу... інакше...

– Господи, Полько!

– Я впала... Ми лежали... А вони... били...

– А твій Ігор?

– Не знаю... Ми загубилися. Я до того хлопця кинулася... А Ігорчика менти відтіснили...

– Зателефонуй йому!

– Сто разів... Не відповідає...

Над дівчатами зависає важка, як міліцейський кийок, тиша.

– Ти як? – питає Мар'яна. – Болить?...

– Так жити не можна... – шепоче Поля.

Мар'яна прокинулася. От ніби все життя до цього останнього осіннього ранку куняла, а нині очі розплющила.

– Так жити не можна! – било в скроні.

Уже не лягала. З годину протовклася в Полі – змащувала тій рани, заварювала чай, просила подругу не хвилюватися – знайдеться Ігор, – а в голові знай одне: досить уже, так жити не можна...

О сьомій уже сунула до зупинки, озиралася, ніби після тої страшної ночі проти 30 листопада все навкруги мало змінитися до невпізнаваності, та суботній ранок – порожній, похмурий – не чув Мар'яниних мордувань: поодинокі люди й автівки рухалися так само буденно, як і вчора.

«Так жити не можна! – Мар'яна бігла на роботу, думки закручувалися дивним вихором. – Більше не хочу мовчати і терпіти! Чому я й досі не спитала Хотинського про наші стосунки? А раптом завтра геть усе обірветься?... І я так і не дізнаюся – чи люба?... Чи жадає Хотинський бути зі мною завжди? Як того прагну я...»

– Так жити не можна, – повторювала затаєто, піднімаючись сходами офісу. – А раптом завтра мене поб'ють так само, як Полю? Без вини, бо просто трапилася на шляху! Чи взагалі вб'ють! Що ж за життя таке?! Не хочу нічого чекати! Не хочу нічого приховувати! Волі хочу! Волі відкрито бути з Хотинським!

– Усе, край! – увійшла до порожнього офісу, увіп'ялася поглядом у стіл Хотинського. – Сьогодні ж поговорю з ним!

Збуджені колеги збіглися за годину: про побиття студентів пузатим ницим «Беркутом» знали всі. Душі горіли, руки чесалися, вимагали термінових дій – сьогодні ж, прямо зараз! Льова Шендрик телефоном уже замовляв українські прапори, Оля Охріменко роздруковувала на офісному принтері гасла на папері А4-го формату. Мар'яна скотчем склеювала окремі аркуші в один формат, краечком ока зиркала на Хотинського. Виглядав, як завжди, – зосереджений, спокійний, тільки і зауважив розбурханій бренд-групі:

– На революцію – година! А потім – працюємо! До ночі маємо здати всі макети клієнту на затвердження.

Та Мар'яна помітила: погляд коханця раптом зупиняється – він забуває про реальність, мимоволі занурюється в потаємні думки, ніби тільки те потаємне йому пече. І дивиться крізь всіх так похмуро. «Усі прокинулися! Усі... – підхльостувала себе. – І Хотинський. Взнаки не дає, а я ж бачу – в ньому теж

щось змінилося. І хай! Зараз же з ним поговорю. Чи... За годину. Ні! Краще, коли всі підуть на обід... Чи пізніше! Але – сьогодні!»

– Мар'яно... – Хотинський виринув зі свого потаємного надто раптово. Рвучко підвівся, підійшов до Мар'яниного столу не криючись. – Нам треба дуже серйозно поговорити. Це – важливо. Для нас...

– Добре... – зашарілася, розгубилася. Знічено глянула на колег: усі звернули шиї від цікавості? Ніхто й не озирнувся. Того дня всіх хвилювали інші реалії.

– Не зараз, – Хотинський нервував. Мар'яна не тільки бачила те – відчувала кожною клітинкою. – Тут – не вийде... Зустріньмося в кав'ярні на Великій Житомирській. О сьомій. Добре? Я підпишу макети в клієнта і під'їду.

– Домовилися... – у Мар'яниній душі зацвірінькали птахи, запахло чимось свіжим: не феромонами – бузком. «Він хоче того ж, що і я! Боже ж мій... А якби той клятий “Беркут” не побив студентів?! Ми би й далі спали? Терпіли, мовчали?... – знай одне. – І ніколи би не стали щасливими?... Що за життя?! Я маю дякувати... “Беркуту”?» Думки плуталися, логічні нитки рвалися, і тільки одне: у кав'ярні, на Великій Житомирській! О сьомій!

– Тільки би не спізнитися! – прошепотіла щасливо.

Тридцять листопада. Рік 2013-й. За п'ятнадцять хвилин – уже і восьма вечора. Драматичну порожнечу кав'ярні на Великій Житомирській нахабно порушують закохані підлітки: вриваються вітром, падають за столик у куті – цілуються над гарячим капучино відчайдушно-пристрасно – ніби востаннє. Мар'яну дратує чуже безтурботне щастя. «Як же все це нестерпно!» – вибухає подумки, підхоплюється, кидає на столик двадцятку за еспресо, до вішака з курткою...

– Вибачте... – юний офіціант, певно, студент, заступає Мар'яні шлях.

– Здачі не треба!

– Перепрошую! – знічується хлопець. – Ви п'ять гривень не доплатили. У нас еспресо коштує двадцять п'ять...

– Ваш еспресо не вартує і гривні! – самотне горе проривається невтримною агресією. Мар'яні до сказу хочеться верещати, лупцювати офіціанта кулачками по білій сорочці, затребувати ще еспресо і вихлюпнути юнакові в пику, бо як можна! На Майдані побили Полю! І ще купу людей, а цей блазень у крохмальній сорочці неприродно, фальшиво ввічливий, ніби не розуміє: більше не можна фальшувати! Ні в чому! Он діти в куті цілуються щиро... А цей... Мар'яна відштовхує офіціанта, озирається, ніби шукає рукам зброю, і раптом крізь вітринне скло кав'ярні помічає Хотинського. У світлі ліхтаря тупцює на протилежному боці вулиці біля пішохідного переходу, а світлофор усе червоний, червоний...

Світ перевертається на клік. Мар'яна падає на найближчий стілець, хапає офіціанта за руку, натхненно торохтить:

– У вас чудовий еспресо! Хочу ще!

Риється в гаманці, дістає п'ятдесят гривень.

– І здачі не треба! – видихає, додає винувато. – Вибачте... Такий день...

Офіціант ввічливо киває, вдаючи розуміння, та його фальш більше не дратує Мар'яну. Світлофор сяє оптимістичним зеленим, Хотинський переходить вулицю. Секунд тридцять – і він тут? Як же скоро!

– Та вгамуйся, дурепо! – наказує собі пошепки, вихоплює з сумки мобільний. Як же гарно, що тут є Wi-Fi! Терміново входить у соціальні мережі: на Майдані ж людей побили... І сьогодні в центрі народу зібралось – хмара! Кажуть, на Банкову пішли. Усі – тільки про це! От і Мар'яна в кав'ярні бити годину коменти ковтає, відірватися не може! Для порядної дівчини це ж... нормальний привід затриматися в кав'ярні, коли твій чоловік якогось біса запізнюється на п'ятдесят хвилин?!

– Я знав, золотце, що ти мене дочекаєшся, – Хотинський сидить навпроти, дивиться Мар'яні в очі.

– Таке коїться... Коменти читаю... Забула про час, – хоробро бреше Мар'яна.

- Що пишуть? - Хотинський удає зацікавленість, та погляд блукає.

- Дівчина одна... Медсестра... - Мар'яна не знає, чим закінчився похід на Банкову, що пам'ятник Леніна на Бесарабській площі може і не встояти, що КМДА оточена обуреним морем... Зі щирим хвилюванням переповідає Полині пригоди. - А хлопець її зник. І вона досі не може його знайти...

- Знайде. То ж не в минулих часах людину шукати...

Хотинський замовкає. «Ось він, час "X"! Зараз почнеться!» - розуміє Мар'яна. Серце калатає - одне з двох: чи в коханні зізнається, чи гудбай!

- Ти потрібна мені, як повітря, - упевнено вимовляє Хотинський.

Мар'яна губиться, пливе, усміхається знічено: пронесло?! Ніяких прощань?! Яке ж щастя! Обійняти його тут, при тих дурних дітях, що вони й досі цілуються, притулитися до його плеча, та до Хотинського, як до зірок, - сидить навпроти, відкинувся на стільці, на столі парує гарячий еспресо.

Він читає Мар'янині думки. Рвучко подається вперед, обхоплює Мар'янині долоні, пестить ніжно.

- Без тебе не впораюся, золотце...

- З чим? - геть губиться Мар'яна.

- Грандіозний шанс! Такий випадає раз на сто років одному з мільйонів... - Хотинський збуджується, починає говорити швидко-нервово. - Зараз усе поясню, та спочатку пообіцяй: усе, що ти почуєш, залишиться між нами. Ніхто і ніколи не має про те дізнатися.

- Ще одна таємниця? - Мар'яна тьмяніє, журба на плечі шаликом.

- Неймовірна таємниця! Таку можна довірити тільки найближчій людині.

- Мені?! - і знову сонце сяє.

Хотинський киває. Підсувається ближче до Мар'яни.

– У Монреалі живе мій друг дитинства Кравчук, – веде, наче русалку за щоку на гачок впіймати хоче. – Після восьмого класу з батьками до Канади емігрував, вивчився, відкрив власну юридичну контору. Ми з ним не губилися – спілкувалися в мережі. Два роки тому його контора уклала угоду з «Банком Монреалія»: Кравчуковій фірмі довірили відшукати нащадків якогось нашого пана на прізвище Дорош. У банку на них спадщина чекає. Не знаю, які скарби їм дістануться, але тільки за пошук контора Кравчука більше двох мільйонів отримає.

– Пощастило...

– Мені пощастило... Нам, золотце! – ще втаємниченіше шепоче Хотинський. – Кравчук уже другий рік шукає нащадків того Дороша по всьому світу, бо вважає, що вони в Україну з Канади не повернулися. А я думаю: і тут є сенс пошукати. Ми з Кравчуком уклали угоду: якщо я нащадків тут знайду, п'ятдесят відсотків винагороди – мої, – Хотинський переводить дух, дивиться на Мар'яну. – Наші! Мар'яно... Ти ж допоможеш? Долучишся?

Спантеличена Мар'яна мовчить. Розгублено кліпає: це і є серйозна розмова?! Не про любов?... Чи він – про любов, як довіру?

Хотинський торкається Мар'яниної руки.

– Агов, золотце. Ти де? Чи, може, я дарма...

– Ні! Я з тобою! – поспіхом. Замовкає, дивиться на Хотинського беззахисно. – Просто я сподівалася, що ця розмова... Що відтепер ми не ховатимемося.

– Ми більше не ховатимемося! – запевняє Хотинський. – Усі мають думати, що ми просто закохані, тому так багато часу проводимо разом.

– А ти... не закоханий?! – От же горе! Ніяк не зрозуміти Мар'яні, що в голові у Хотинського.

Він дивиться на Мар'яну здивовано.

– Хіба би я довірив таку таємницю сторонній людині?

– Просто скажи...

Хотинський в'їдається поглядом у глибокі Мар'янині карі очі, говорить, навіює:

– Ми вигриземо ці гроші. І чкурнемо далеко-далеко... Купимо дім. У Провансі, Італії або в тій же Канаді. І – так! – я люблю тебе, золотце.

– Дякую... – мов із конопель, шепоче Мар'яна.

Того вечора вперше за півроку стосунків щаслива Мар'яна Озерова поверталася додому на «ауді» коханця. Вів автівку на Лівий берег, усе про одне.

– Ти ж розумієш: якщо хоч хтось один, навіть випадково, дізнається про наші пошуки – вважай, ми втратили шанс. Десятки авантюристів почнуть діяти паралельно, устромляти нам палиці в колеса, заважати, шкодити.

– Дорош – надто поширене прізвище, – Мар'яна починає усвідомлювати проблемність поставленого завдання. – Навіть якщо знайдемо того, хто нам потрібен, нащадків його могло і не лишитися.

Хотинський заряджений на успіх – е нащадки, шкірою відчуває! Збуджено розповідає про базові точки відліку, які отримав від канадського друга Кравчука: потрібного ім Дороша з роду козацької старшини звали Яремою, в 1843 році помер на Чернігівщині. Здавалося би, все ясно: руку простягни – і буде тобі результат, та Хотинський з літа стукає в усі двері, намагаючись знайти нитки Дорошевого родоводу, – і ні на крок не наблизився до мети. То у нього вимагають спеціальний дозвіл для ознайомлення з архівними документами, то з'ясовується, що архіви окремих років взагалі відсутні чи відомості сумнівні настільки, що віри їм ніякої. І в усіх одне питання: чому ви тим цікавитесь?! Геть змучили! І Хотинський вирішив: чому би не довіритися Мар'яні?...

– Твоя ж мати в архіві працює? Я нічого не поплутав? – питає вже біля Мар'яниної хрущовки на Воскресенці. – Тобі буде легше за мене без зайвих питань архівні папери погортати.

Мар'янине серце знов огортають сумніви – жене їх відчайдушно, притуляється до Хотинського, перед очі роздратована мати: «Коли ми вже побачимо того крота, від якого ти посеред ночі додому повертаєшся, ніби для нього білого дня нема?!»

– Мама працює в міському архіві, – відповідає. – Там в основному документи, що стосуються історії Києва.

– А з Центрального державного історичного архіву знає когось?

– Певно.

– От і чудово. Нам туди треба!

– Мама теж поцікавиться, навіщо то мені, – шепоче Мар'яна безбарвно.

– Скажеш, готуємо рекламну кампанію з історичною ретроспекцією, – відповідає Хотинський. Додає: – Я завтра заїду по тебе зранку, золотце.

– Дякую... – не вірить щастю Мар'яна.

– Добраніч, люба, – коханець цілує дівчину в чоло, як вчитель слухняну ученицю, суне до «ауді», озирається, бо Мар'яна не йде, тупцює біля під'їзду. – Ну... Усміхнися! – вигукує. – Відчуваєш? На нас чекає прекрасне нове життя! Воно вже тут, поряд, манить до себе. За нього варто боротися...

«Ауді» тане в темряві. Мар'яна видихає, із подивом усвідомлює: м'язи шиї, рук, спини нестерпно болять. Увесь вечір страх, надії і сумніви напружували їх до повного божевілля, і тільки тепер, коли Хотинський поїхав, розтоптавши сумніви-страхи, неушкоджена надія поблажливо розслабила м'язи, залишивши тільки біль на згадку про сумніви-страхи, і Мар'яна врешті повірила – сталося.

– Він – мій! – захват хвилию. Рвонула двері під'їзду, відчула себе переможцем, якому нема вже за що боротися.

Ще ніколи занедбаний, облуплений під'їзд рідної хрущовки не здавався Мар'яні таким брудним і огидним, як цього вечора. От що за паскудство! Недопалки прямо на сходах! Правда і те, що то вони з Полею тут палять, але ж – де

двірничиха?! Вона хоч колись прибирає?!

Мар'яна відсуває недопалки чобітком, з азартом тисне на дзвінок Полькиної квартири: не спи, Полько, просинайся, відчиняй скоріш – Мар'яні так хочеться поділитися своїм щастям! Ти ж не зурочиш? Порадієш за подругу?

В отворі розчинених дверей – Поля. Білявий, оптимістичний колобок – усе життя котиться поряд із Мар'яною, та нині Мар'яна бачить тільки чорні плями синців на круглому Полиному обличчі. У світлі яскравої лампи з коридору вони стають ліловими і яскраво-синіми, наче недолугий гример розмалював Полю для цирку.

Мар'яна на мить завмирає од прикрощів: дідько, Полю ж вчора побили... Обіймає подругу, переймається щиросердно:

– Ти як?...

– Поспішаю! – Поля суне вглиб квартири, на ходу вдягається, дістає рюкзак.

Мар'яна йде за Полею услід, спостерігає за нею ошелешено:

– Ти дурна? Куди? Ніч...

– На Майдан.

– Тобі мало?! Лежи й одужуй, прошу! Там таке коїться! На Банковій людей б'ють, на Бессарабській юрба Леніна повалити пнеться...

– І під КМДА... – Поля в курсі.

– І там! І тобі то треба?! От нащо?! Ти себе в дзеркало бачила?

– Може, менти злякаються! – Поля віднаходить молоток, намагається увіпхнути його у вже повний рюкзак.

– А молоток навіщо?

– Більше мене ніхто не вдарить! Хіба що одразу вб'є! – глухо відказує Поля, дивиться на Мар'яну – очі блищать, та Мар'яна бачить тільки лілове і яскравосине...

– Де твій газовий балончик, Мусько? – питає Поля. – Візьми, згодиться. Ти ж підеш зі мною?...

– Я ледь на ногах стою! Я з роботи! – Мар'яна вже не стримує роздратування. – Пахала до ночі, як проклята, бо, знаєш, Полю, краще власними справами займатися, а не по майданах бігати, якщо хочеш колись... хатку в Провансі купити!

– Ігор так і не об'явився, – видихає Поля, очі вже не тримають блиску, проливаються, змивають Мар'яніне роздратування. Бідна Полька!

– Хотіла по міліцейських відділках його шукати, – Поля тремтить, вихлюпує: – Та як?! Я ж уся побита – раптом би затримали. Цілий день обдзвонювала ментів, питала, чи є серед затриманих Ігор Корнілов...

– Нема?

– Ніде...

– А мобільний?

– Поза зоною.

– А де живе, навчається? Ти, взагалі, хоч щось про нього знаєш?

– На архітектора вчиться. В університеті будівництва і архітектури.

– Там була?

– Субота...

– Дідько, субота... – Мар'яна ще намагається зупинити подругу. – А давай я у понеділок з роботи відпрошуся, удвох до університету сходимо, попитаємо. А сьогодні – лишайся вдома.

– Поїду на Майдан... Пошукаю. Може, хтось щось знає. Ти зі мною?

Хіба можна покинути Полю?! Мар'янина душа смикається, як лайно в ополонці.

– Хотинський тільки-но зателефонував... – бреше, радіє: і не брехня, майже правда! – Прямо в слухавку мені: «Жити без тебе не можу, Мар'яно!» Уявляєш? І сказав: «Приїду зараз».

– Тоді я сама...

Мар'яна хапає Полю за руку:

– Зачекай! Фотку Ігореву скинь мені. У мережі розміщу. Попитаю... Не може ж людина просто так зникнути. Відшукається! То тобі не з минулого пращура знайти.

...У занедбаному облупленому під'їзді Мар'яна зі щирим страхом обіймає Полю – тільки ж обережніше, молотка не виймай! – як стара баба, подумки хрестить подругу в рюкзак і спину.

Ніч забирає Полю, а Мар'яна ще довго тупцює на сходах першого поверху – все курить, курить, ніби вже надто ясно стало в мізках. Так ясно, що й усвідомлювати того не хочеться, а краще піддати хмар із тютюну, мрій, жадань... Щоби вже не відволікатися на паскудне життя, бо в ньому бруду і ницості, як недопалків, – по вуха. Спересердя жбурляє на сходи цигарку, затушує чобітком, суне на п'ятий, знає – не засне.

Розділ 3

Загублені

Хочеш загубити душу – помани її золотом. Невтримний Майдан залив Україну морем людських сподівань: тисячі всесильних мерзли в наметах, віддаючи свій вогонь мільйонам розгублених. Вогонь розтікався, палив на попіл слова – розмови – пусте, коли дім горить, – діставався людських сердець, а Мар'яну не обпік – горіла своєю мрією, дратувалася, ніби виправдовувалася: хіба чатування біля вогнища під стелою Незалежності принесе їй щастя? Може, дасть власний дах, одягне врешті пристойно, всадовить за кермо автівки і відправить подорожувати Європою?! Гроші... Обіцяні Хотинським мільйони подарують Мар'яні волю. І гідність. І кохання. В уяві виникали «Боінги», швидкісні потяги, повітряні кулі, яхти і катери – несли багату Мар'яну геть від злиденної Батьківщини в краї ситі й сонячні, де пісок білий, трава смарагдова свіжа, а людей нема. Геть нема.

Старанно обходила гарячі точки і скупчення збудженого люду: ні порожні очі Януковича, ні отетерілі хлопці з внутрішніх військ, що вони стояли проти своїх, ні завивання міліцейських сирен, ні водомети, ні буремний гуркіт порожніх бочок-барабанів не лякали Мар'яну так сильно, як один приголомшливий факт – Полин Ігор так і не знайшовся. Ніби і не було студента-архітектора ніколи. Поля давно оббігала всіх Ігорових однокурсників, друзів і знайомих, Мар'яна разом із подругою навідалася до батьків Корнілова, та запам'ятала тільки виплакані очі Ігорової матері і чорну хустину на її плечах.

– Невже і я можу так само несподівано, проти своєї волі... зникнути? – жахалася. Страх і в душу, малював чорним: ось вона біжить темним провулком, скрегочуть гальма, поряд зупиняється чомусь «ауді», з автівки вискакують пузаті «беркутівці», тягнуть Мар'яну, вона пручається, кричить відчайдушно: «Я не одна! Я всім розповім...» – «Тебе вже нема!» – плюється зловтішний «беркутівець», штовхає Мар'яну до автівки, та Мар'яна провалюється не в затишний салон «ауді» – у чорну яму. А там же – ані берегів, ані дна, ані промінчика! Чорнота, і не видно в ній Мар'яни, бо її вже... нема.

– Господи, збережи! Тільки не зараз, прошу! Я ж тільки прокинулася, тільки жити по-справжньому почала! – благала долю.

Прокинулися всі: добрі і злі, хоробрі і страхополохи, злодюжки і чесні, старі і малі, порядні, падлюки, мрійники, реалісти... Усі! Навіть у батьківській хрущовці на Воскресенці, де давно вкорінилися сумні сірі злидні, Мар'яна ошелешено спостерігала яскраве буяння незвичних емоцій.

– Куди зібрався, Валю? – рухлива, як ртуть, Мар’янина матінка зухвало заступала шлях спокійному, доброму (аж роздайбіда!) Мар’яниному тату. – На Майдан?! І що ти там забув?!

– Адочко, заспокойся, я на склад заскочу й одразу додому, – Валентин Озеров лукавити не умів, та пробував, тільки б не засмутити дружину.

– Кому ти брешеш, Валю?! Я тебе наскрізь бачу! Хочеш, щоби нам заборонили російською спілкуватися?

– Ми все життя російською розмовляємо.

– А тепер не зможемо. Бандерівці язики повідрізають!

– Де ти набралася цієї маячні, Адочко?... – дивувався тато.

– Ніде! Сама докумекала! – Ада смикала до себе чоловіків рюкзак, відкривала демонстративно. – Що це?! «Фармацитрон», краплі від нежитю, бинти... У тебе повний рюкзак ліків, Валю! І ти не на Майдан?!

– На склад, – уперто брехав тато. – Там хлопці збираються. Кожен принесе, що зможе, а Ситник на своєму мікроавтобусі одвезе в центр.

– Так він – Ситник! Йому сам Бог велів! А ти – Озеров! Ти якого біса до них тулишся?!

Тато усміхався винувато, тягнув руки до рюкзака: мовляв, прошу, віддай, Адочко, поспішаю...

– Там же люди, – додавав ніяково. – Можуть захворіти. Холодно ж... Я їм іноді вірші читаю. Їм подобається...

– То ти добрий, а я погана?! – Ада червоніла од прикросців. – А гроші ти звідки на ліки взяв? Може, на дріжджах своїх мільйон заробив?! Так ні ж! Копійки виціджуеш, та й ті вирішив додому не донести? Куди я дивилася, коли заміж за тебе йшла?!

Тато тьмянів, мати набундючувалася. Мар'яна хапала рюкзак, кидала татові: йди вже скоріш! Смикала матір:

– Мамо, досить! Ти дозвіл мені в архів зробила?!

– Завтра! – відмахувалася Ада.

Другий тиждень поспіль: усе «завтра», «завтра»! А Мар'яні хіба є час чекати? Ще до нового 2014 року мріяла багатійкою стати, на Різдво гайнути світ за очі, та пошуки просувалися вкрай важко. Уже наступного дня після доленосних одкровенень Хотинський прибив піднесений настрій коханки чималим стосом паперів – поклав на стіл Мар'яни, пояснив:

– Тут відомості про Дорошів, які я встиг зібрати. Спочатку їх перевіряв. Через Інтернет, через запити до архівів. Якщо тут немає нашого Дороша, доведеться все починати спочатку.

– А як же робота? – знітилася Мар'яна, стрельнула очима на колег: спостерігали за ними здивовано.

– Хто твій керівник? – Хотинський обійняв Мар'яну привселюдно, усміхнувся. – От і виконуй розпорядження керівника!

Коллектив рекламної агенції більше зацікавили обійми шефа, ніж його дивний наказ.

– Мар'яно, невже ти з Хотинським закрутила? – допитувалися.

– У нас... серйозні стосунки, – стримано відповідала Мар'яна: тільки би не зурочити.

– Оце ти вляпалася, Озерова! – Льову Шендрика відверто веселив офісний мезальянс. – Полюбляєш холодне і мазохізм на десерт?!

– Тебе дратує, що Хотинський – твереза людина і не бухає з тобою після роботи? – злилася Мар'яна.

– Я з тобою бухну... За компанію! Щоби тобі не так уже гівняно було, коли Хотинський використає тебе по повній і покине.

– Пішов ти... – тільки і змогла відповісти Мар'яна.

Перший захват відкритих стосунків з Хотинським минув – все розвивалося геть не так, як уявляла собі Мар'яна. Ані довгих прогулянок, ані романтичних посиденьок у кафе, ані невтримних розмов про почуття. До епізодичного сексу в пафосному лофті коханця додалися виснажливі вечори в офісі: колеги розходилися, Хотинський уможувався біля Мар'яниного столу, уважно дивився їй в очі.

– Мар'яно, як ти за сьогодні наблизила нас до мети?

Вона губилася: невже коханець не бачить?! З ранку до ночі тільки тими Дорошами і займається! Онде на Майдані, кажуть, Народне віче зібрало хмару народу, за кілька днів «Беркут» розгромив наметові містечка – біля Будинку офіцерів, на Лютеранській, Богомольця, а наступної ночі спробував штурмувати Майдан і Будинок профспілок. А там – Поля! У Будинку профспілок! Вона ж медсестра, їй не можна інакше. Посеред ночі скинула Мар'яні sms-ку: «Мусь, хелп! Потрібні руки!», а Мар'яна не зірвалася, не побігла Полі на поміч, бо до другої ночі рилася в Інтернеті, відшукуючи відомості про Ярему Дороша, який помер на Чернігівщині в 1843 році! А о сьомій – спала не спала! – бігом на роботу. Щоби далі шукати...

Не вихлюпувала образ. Стереглася. Мовчки ковтала прикрість, гортала папери: оцих двох Дорошів можна викреслити – їхні корені тягнуться в бік Запоріжжя, ніяк не Чернігівщини; це список уже перевірених, а оцей десяток Дорошів взагалі віднайти неможливо без архівних документів.

– І що у нас з доступом до архівів?

Як же вона боялася цього питання! Хотинський уперто ставив його щовечора, із сумнівом дивився Мар'яні в очі, наче казав: «Невже я помилився в тобі, люба?!» За два тижні після недолугих відмовок Мар'яна врешті призналася – ніяк не може матір прискорити.

– А давай я з нею поспілкуюся, – запропонував Хотинський. – Давно мрію познайомитися з твоїми батьками.

– Справді?... – не повірила Мар'яна. Просяяла: збулося! Врешті мама і тато побачать, який у неї файний мужчина!

Тато підвів. Ще зранку божився: «Після роботи неодмінно буду вдома, доню!» Та ввечері, коли збуджена Мар'яна з нервів утретє протирала келихи, увімкнула телевізор, щоби хоч якось заспокоїтися, та так і завмерла перед екраном – Майдан, море люду, «Океан Ельзи», – вона раптом побачила посеред натхненних людських хвиль розчуленого тата.

– Мамо, Боже ж мій! Мамо! – заверещала розгублено. – Тато знову на Майдані! Як він міг?! Йому все це важливіше за щастя власної доньки?!

Мати міцно стулила тонкі уста, усміхнулася криво, вбила кіл:

– Інтелігенція... Нічого святого!

– Я зараз же зателефоную йому! Хай іде додому! – Мар'яна вхопила мобільний, руки тремтять.

– Облиш, – наказала мати зверхньо. – Хіба там є чим гордитися? – вимкнула телевізор, глянула на доньку із прикрістю. – Твій крит, часом, на нашого тата не скидається? А то би їм було про що побазікати... Про поезію, Майдан та дріжджі!

Хотинський вразив Аду Озерову в самісіньке серце. Побачила доччиного коханця, аж згадала: ось вона наївна, юна гортає каталог одягу «QUELLE», який за дві жувальні гумки випросила до вечора в однокласниці Тоньки Захарченко. І хоч збрехала Тоньці, що хоче модний фасон для літньої сукні знайти, перш ніж кошовну тканину різати, швидко перегортає сторінки з жіночою модою, врешті знаходить розділ з чоловічими речами та зомліває не від імпорتنих штанів чи пуловерів... Забувши дихати, із захватом роздивляється поголені чисті обличчя чоловіків-моделей, білозубі посмішки, шовковисте волосся. «Ось цей чорнявий – мій! – тріпоче сердечко. – А чи ні! Ось цей, білявий...» Фантазія несе: білявий німець із «QUELLE» заглядає Аді в очі: «Я тебе кохати все життя!» Ада манірно так: «А я ще подумаю...» Бо ж забава в розпалі! Гортає каталог до розділу «Білизна», червоніє від несподіваних жадань, сором'язливо роздивляється

чорнявих-русявих-білявих німців у самому спідньому, збуджується вкрай, і все закінчується драматично. Радянська школярка Ада жбурляє каталог геть, валиться на постіль, ридає гірко, бо ж їй – хоч би якого з тих красенів! Хоч русявого, хоч чорнявого, та нема... Нема в Києві таких! Певно, в усьому Радянському Союзі нема! І як з тою бідю жити?!

Відігнала минуле, узяла себе в руки.

– Ада Едуардівна, – відрекомендувалася, усміхнулася Хотинському якомога привітніше. «Мамо рідна, він же з “QUELLE”!» – штрикнуло в мізки.

Хотинський розтулив рота, і Ада Едуардівна Озерова заднім числом повірила, що всі чоловіки-моделі з німецького каталогу були не тільки красунчиками, але й вихованими розумниками.

– У тебе така молода мама, – сказав Хотинський Мар'яні, однією фразою навіки покоровивши Адине серце.

– А любить усе старе, давніше. Тому й працює в архіві, – лягнула Мар'яна, чомусь вирішивши: треба одразу до справи.

Хотинський перехопив віжки: так, тпру... Виставляв на стіл делікатеси, які припхав із собою, все балабонив:

– Мар'яні – швейцарський шоколад. Вам, Адо Едуардівно, – сир з Нідерландів. «Дель густо пуро» – чистий смак. Не куштували? Зараз ми це виправимо. А Мар'яниному татові – відмінне чилійське вино! Тато ж буде?

– Валентина затримали бізнесові справи, – манірно відповіла Ада. – Ви ж розумна людина, вам пояснювати не треба: країну лихоманить... Якщо не приділяти достатньої уваги бізнесу, все прахом піде. А Валентин у нас не з тих, хто, замість власними справами займатися, на Майдані глотку дере.

– Лишімо вино для тата, – знову не в той степ запропонувала Мар'яна, та Хотинський вирішив: несправедливо! Ада Едуардівна неодмінно має отримати задоволення від чилійського червоного.

Під кінець вечері Мар'янина матінка попливла, схлипнула, взялася розповідати про каталог «QUELLE», який слугував радянській школярці вікном в інший світ.

– А ви за Європу? – не обійшла наболілого.

Хотинський напружився ледь помітно, примружив око, наче вирішував: дозріла тітка чи вкотре бокал освіжити? Усміхнувся чарівно, поклав долоню на суху Адину руку.

– Ми з Мар'яною понад усе цінуємо наші корені, – повідомив довірливо. – От вам пощастило! Маєте змогу щодня торкатися історії нашого народу. А ми з такою проблемою стикнулися. Маємо завдання прослідкувати вплив козацької старшини на розвиток столиці... А він був потужним. Наведу тільки один трагічний факт. Ви ж, певно, знаєте: колись на розі Покровської та Андріївської біля підніжжя Андріївської гори – там тепер школа – стояла церква, яку за радянської влади в тридцять роки розібрали по цеглині. А в той церкви така історія... У сімнадцятому столітті її збудував запорізький кошовий Самійло Кішка.

– Так у чому проблема? – не могла втямити хмільна Ада.

– Не можемо обійти бюрократичні перепони, щоби без усіляких запитів і пояснень попрацювати в архівах країни – у Центральному історичному, у регіональних, якщо у тому виникне потреба. Часом, не допоможете?

Назавтра Мар'яна тримала в руках дивний документ. Свідчив: Мар'яна Валентинівна Озерова є стажеркою Державного архіву міста Києва, працює над науковою працею зі встановлення ролі козацьких старшин у розвитку столиці, тож київський архів просить колег з інших архівних установ посприяти своїй стажерці в доступі до потрібних їй фондів.

– Це ж «липа», – розгубилася Мар'яна.

– Подякуй краще! – відказала мати. – І не кажи, що мені байдуже твоє щастя.

– Ти краще хоч щось роби, аби своє щастя зберегти, – не втрималася, дорікнула Мар'яна.

Ада зухвало вигнула тонкі вуста підковою, глянула на доньку без добра: ох, краще не лізь, куди не треба! Що ти про мене знаєш?! Нічого! Не своїм життям живу – чужим, ненависним! Навіть ім'я чуже причепила до себе, як тавро. І кого винуватити?...

Усі п'ятдесят чотири роки свого життя Аїда Озерова зятято ненавиділа власне ім'я – аж теліпало бідну, як чула з чужих вуст. Ада – представлялася всім, а в паспорт ніхто не заглядав. Одним втішалася: Аїдою звали не задрипанку якусь, а славетну дочку древнього ефіопського царя. Аж задумалася про власну винятковість: хтозна, може, і вона царівна? Хай не по крові. За внутрішнім світосприйняттям. Увірувала, навіть підставила фартуха – Божі дари приймати, та вже у старших класах потрапила до театру, де ставили «Аїду». Прочитала в програмці стислий виклад опери, за голову схопилася: і нащо їй така гірка доля, як у ефіопки?! Ніяка вона не Аїда!

– Ада! – вперто втовкмачувала собі перед дзеркалом, прискіпливо вивчала неземну красу, наче ріденьке русяве волоссячко сеї ж миті мало скрутитися кучерями, шкіра потемнішати, а світлі блакитні очі набратися ночі. Та у віддзеркаленні кліпала повіками норовиста капловуха дівчина з кирпатим носиком, тонкими блідими вустами, акуратними серпами чорних брів, і не було в тому аж нічого виняткового, якби не погордливо підняте підборіддя і зухвалий царський погляд. В'їлася таки ефіопка у підсвідомість. А там і дари посипалися.

На вісімнадцять років баба Тася купила онуці кооперативну квартиру на Воскресенці – розкішну, панельну, на дві кімнати, з туалетом і металевою ванною.

– Матері дякуй, вона гроші тобі на квартиру заробила, – вказувала сухим пальцем на жовту світлину усміхненої красуні з такими ж серпуватими, як в Ади, чорними бровами і прозорими тевтонськими очима. От тільки носик у матері – як під лінійку, а у Ади задьористий кирпатий.

Світлина сотню разів виручала Аду, коли в дитинстві дітлахи дражнилися:

– Адка – байстрючка! Адка – байстрючка!

Хапала фотокартку з етажерки в тісній кімнатці бараку на лівобережній околиці столиці, де від народження жила з бабою Тасею, бігла надвір.

– Ось моя мама Наталя! – кричала насмішникам, захлиналася. – Найкрасивіша! Найхоробріша! Вона на Півночі нафту добуває для нашої Батьківщини!

Тато, зрозуміла річ, загинув під час випробування нового літака для Батьківщини. Хіба тільки в Ади?... У класі аж п'ятеро билися за право вважати свого загиблого тата героєм, і, оскільки Ада татової світлини не мала і нічим не могла довести його відчайдушною хоробрістю, лаври героя дісталися однокласнику й сусіду по бараку Славкові Шуляку – демонстрував вирізаний із газети портрет похмурого льотчика, стверджував нахабно: он який у мене тато!

– А мого тата Едуардом звали! Як короля! А моя мама Ната нафту добуває, – безпомічно відгавкувалася зажурена Ада, бігла в обійми втомленої бабці, питала настирливо: – Чому мама не приїжджає?

– Гроші заробляє, – одказувала бабця. Лягала на підлогу, бо тільки там хребет, скручений довгим сидінням над кермом трамвая, розправлявся, вирівнювався. Лежала важким каменем, наче мертва.

Ада лякалася, сіпала бабцю.

– Вставай! Сукню мені ще й досі не дошила!

Бабця зітхала і бралася до роботи.

Ох, ті суконьки, бабиними руками шиті. Усе економила, бідаха. Іншим дівчаткам батьки в магазинах стандартну шкільну форму купували, а метикувата баба Тася – обрізки та залишки тканини, що їх віддавали за безцінь. Ніч над клаптями поворожить, на ранок – ану, примірь, серденько! Може, десь вшити чи відпустити треба. Через ті сукні дівчатка в класі заздрощами сходили, бо всі – однакові, а в Ади суконька особлива: і спідничка кльошем, і комірчик гострий, і рукавички ліхтариками. Та особливо гарними виходили у баби Тасі фартухи – і чорні щоденні, і білі святкові.

– Царівна... – всміхалася баба, коли Ада вдягала гіпюровий білосніжний фартушок із легкими крильцями, крутилася перед дзеркалом – очі сяяли.

– Царівна! – і не сумнівалася Ада, коли піросла і бабця стала шити норовливій онуці не тільки шкільну форму, а й вигадливі сарафани, брюки з джинсової тканини і кримпленові костюми.

– Матері дякуй, – бабчина мантра не змінювалася протягом років. Час остаточно зігнув Тасин попереk, Ада закінчила школу, вступила до Київського політеху, переїхала до власної окремої квартири, а працююита мати-буровичка все ніяк не могла відірватися від видобутку нафти для Батьківщини. Ада давно перестала докучати бабусі запитаннями, образилася на далеку матір усмерть, та гроші, що вони з місяця в місяць справно надходили з далекої Півночі і баба Тася віддавала їх онуці всі до копійчини, брала без душевних гризот. Усміхалася глузливо:

– Знову відкупається...

Трагічна правда розлилася гіркотою в 1981-му. У день Адиного весілля з перспективним однокурсником Валею Озеровим, що отримував підвищену стипендію, ішов на червоний диплом, уже був прикріплений до кафедри, де по закінченні навчання мав працювати над кандидатською, жив із батьками-викладачами в самісінькому центрі біля університету і, незважаючи на теплі очі й чарівну посмішку, за рік до закінчення вишу не мав дівчини. Не те, щоби погордлива царівна з окремою квартирою на Воскресенці надто захоплювалася розумниками, але ідея залишитися після інституту в столиці і стати в майбутньому професорською дружиною запала в душу. Інтелігентний Валя катастрофічно програвав іншим Адиним залицяльникам як із політеху, так і з бараків на околиці, де ще й досі жила баба Тася. Один Славко Шуляк вартував десятка таких, як Озеров: широкоплечий, азартний, нахабний до сказу. Відкорковував зубом пляшку пива, дивився Аді в очі.

– Женився би я на тобі, – казав із придином. – Та ти ж мені зраджувати станеш! У машиніста тепловоза дружина має бути вірна. Як у моряка. А ти, Адко, звикла хлопцями крутити.

– Я за тебе і не збиралася! – ображалася Ада й одного разу вперше за чотири роки спільного навчання зупинила зосереджений погляд світлих блакитних очей на розумникові Озерові.

Валя пручався три дні. Спочатку безмежно здивувався увазі енергійної однокурсниці, потім зашарівся, знітився, розгубився вкрай. На третій день

відключив мізки, зібрав докупи хоробрість і поцілував Аду в губи. На четвертий день пішли до рагсу.

– У мене буде царське весілля! – хвалилася Ада заздрісним однокурсницям.

Баба Тася власноруч пошила онуці запаморочливу сукню, яку Ада побачила в журналі «Бурда». Валині батьки взяли на себе ресторан і заздалегідь купили молодятam через «Супутник» путівку до Болгарії. У день весілля після рагсу на блискучій чорній «волзі» з лупатою лялькою на капоті з шиком підкотили до бараків, бо інтелігентні Валині батьки якогось біса наполягали: баба Тася має першою побачити обручку на пальчику онуки.

Бабця чекала біля бараків. Побачила Аду, усміхнулася, пригорнула до серця. Зятя по плечу погладила. Опустилася на лаву і померла.

Отаке весілля. Який ресторан?! Де та Болгарія?! Поки Валя в новенькому костюмі з квіткою на лацкані трусився у «швидкій» – супроводжував до моргу тіло покійниці, Ада у весільній файній сукні ридма ридала в спорожнілій кімнатці бараку із занавішаними рушниками телевізором і дзеркалом. Поряд тирлувалася сусідка тітка Галя, мати Славка Шуляка.

– Наталю треба повідомити, – мовила обережно. – Маму твою. Не може бути, щоби із в'язниці на похорон не відпустили!

– З якої в'язниці? – Аді здалося – не розчула. Кліпала заплаканими очима, дивилася на знічену тітку Галю, у вухах гуло. І – гнів. Крикнути би сусідці в пику відчайдушно, як у дитинстві: «Мама... нафту добуває! Для Батьківщини!», та сил катма.

Наступного дня в промерзлому коридорі моргу Ада вперше побачила жінку, яка народила її й дала дивне ім'я Аїда. Не кинулася до ніколи незнаної матері: хто ти?! Чому така?! Де вешталася всі ці роки і хто мій батько?! Причаїлася біля прочинених дверей у кабінеті патологоанатома – серце з грудей, перед очима пливе. Бачила, як двійко міліціантів ведуть коридором до покійницької згорьовану, та все ще красиву жінку в сірій робі й білій хустині навколо шиї. Пробула біля тіла баби Тасі кілька хвилин. Вийшла зарьована. Усе витирала очі кінчиками білої хустки. Під пильною охороною посунула коридором до виходу повз кабінет патологоанатома. Ада відсахнулася від дверей: ні! Не бачити, не

знати. Забути! «Чому в неї хустка біла? Мала би в чорній...» – билосся.

Гнівні запитання не відступали. На дев'ятий день, коли до тісної бабусиної кімнатки набилися сусіди – поважно поминали-випивали-згадували, Ада викликала тітку Галю надвір. Нервово закурила при сусідці вперше в житті, очі в землю.

– Про матір мою щось знаєте? – ледь видушила.

Сусідка виявилася не настільки обізнаною, як сподівалася Ада.

– Тася ще тою партизанкою була, Царство їй Небесне, – призналася. – Я сама випадково дізналася, що її доня зечка. Усім же казала – буровичка...

– Ви як дізналися?

– У жеку зіткнулися. Тася довідку принесла, що в кімнаті, крім тебе і неї, ще її донька Наталя прописана. А не проживає, бо відбуває покарання.

– Так вона... і тепер на кімнату право має?

– Певна річ. Колись же звільниться. Буде їй де жити.

– А... за що сидить?

– Не знаю, Адочко. Геть нічого більше не знаю.

– І про тата мого ніколи бабуся не розповідала?

– Ані слова! Тася мене на колінах благала нікому про доньку не розповідати.

– І я вас прошу, – прошепотіла Ада.

Тітка Галя головою захитала: е-хе-хе... Кому розповідати?! Чи своїх бід мало?

– Як люди з поминок розійдуться, прибери в кімнаті, – порадила. – Речі Тасині збери – людям роздай. Що не потрібно – все роздай. А що згодиться, до себе перевези, щоб і нитки не лишилося. У кімнаті ніхто не житиме, а то геть зле. Ще злодюжки вікна виламають, розтягнуть Тасине добро.

Обійняла Аду, зітхнула:

– Допомогти?

Ще чого! Навколо Ади кружляли бабині таємниці: визирали з-під матраца, дражнилися незрозумілими натяками коротких нотаток у засмальцьованому блокноті, ховалися по шухлядах, і навіть стара жовта світлина молоді красуні Наталі, здавалося, тепер може розповісти так багато. Не з в'язниці ж вона Аді грошки надсилала. А звідки? І чи вона? Невже баба Тася багатійкою була, а Ада про те й не здогадувалася?! Ох, бабо!

Відправила співчутливого Валю до квартири на Воскресенці, зачинилася в бабчиній кімнатці. Зухвало зірвала з телевізора і дзеркала рушники – душили, забирали повітря, – усілася на бабине ліжко: з чого почати?

З ліжка і почала: обмацала старенький ватяний матрац, подушки, ковдри. Нічого. Узялася за бабчин одяг – вивертала кишені, перевіряла подоли пальт і суконь, складала у звичайний мішок, виносила у загальний коридор бараку, лише кивала, коли хтось із сусідів питав: «Можна забирати?» Перебрала посуд – цілі каструлі, тарелі, виделки-ложки зібрала у велику картонну коробку: приїде Валя, на Воскресенку завезе. Меблі обдивилася, зажурилася: які ж гіркі злидні! Ліжко хитається, розкладачка на розтягнутих гачках: Ада в дитинстві на ній ледь сколіоз не заробила. Біля вікна обідній стіл – і уроки за ним робила, і кашу їла, і старенька швейна машинка «Подольськ» на ньому свій слід залишила, бо бабця строчила всяку вільну хвилину, аж лак на столі протерся.

– Машинка! – дістала з-під ліжка дерев'яний футляр, відчинила. Чи продати? Однаково шити не навчилася. Надто вже копітка праця.

– А чи залишити? – задумалася.

Підчепила пальцем блискучу металеву кришечку на основині корпусу, під якою ховався невеликий контейнер для зберігання котушок. Усміхнулася сумно: в

дитинстві ховала тут свій скарб – срібний ланцюжок із рубіновим медальйоном, який знайшла біля бараків і нікому в тому не зізналася. У восьмому класі, коли Аді тільки стало чотирнадцять, у школі сталася надзвичайна подія – однокласниця Ольга Зарубіна завагітніла, і батьки терміново видали її заміж. Ольга покинула школу, а Ада вперше в житті потрапила на справжнє весілля. Як же хотілося вразити всіх – гостей, вагітну однокласницю, нареченого! Баба Тася тільки пошила онуці модну спідницю, а от кофтинки пристойної не було. Ада взяла свій скраб, пішла на поклон до пихатої модниці Тоньки Захарченко, що в неї мати в торгівлі працювала. Тонька позичила імпортований бежевий светрик із золотистими люрексковими вставками на один тільки вечір, Ада віддала за те срібний ланцюжок із рубіновим медальйоном назавжди.

– Ідіотка... – оголосила собі вирок.

Відкрила кришечку контейнера: всередині замість катушок – чималий скручений носовичок.

– Що ж ти ховала, бабусю?...

Потягла – із носовичка на підлогу випав згорток з аркуша звичайного шкільного зошита.

– Голка в яйці, яйце в курці, курка в зайці... – розгорнула.

На пожмаканому аркуші – дві коробки з-під сірників. Тепліше?... Викинула аркуш на підлогу, відкрила першу коробку – дихалку забило: Господи... Краса яка! Обережно підхопила двома пальцями золоте сердечко на вибагливому золотому ланцюжку. Незвичайне сердечко – один бік пузатий, інший плаский, із вигравійованою літерою «К».

– Наче з давнини, – прошепотіла. Ніколи подібних у ювелірних крамницях не бачила.

Значить, бабуся мала скарби? Чому ж Аді – ані слова?

Відкрила другу коробку, виклала на долоню три золоті червінці 1911 року. «Самого золота грамів десять у кожній монеті», – загорілася. Роззирнулася, наче

сеї ж миті з усіх кутків засяє. Та сяяло лише вічне сонце – зазірало крізь вікно до осиротілої кімнати, торкалося промінням Адиних очей: що робиш?

Стала перед дзеркалом. Наділа на шию ланцюжок із пузатим сердечком: царівна? Аж усміхнулася: монети продасть, купить кольоровий телевизор і югославську стінку. І до Болгарії з Валею поїдуть, хай тільки сорок днів мине. Захвилювалася: може, не всі схованки віднайшла? От вона зараз побіжить додому, а до порожньої кімнатки злодії припхаються. Е, ні! Нікуди не піде! Далі шукатиме. Де?! Увімкнула резервну батарейку – давай наново пожитки перебирати. Кожен папірчик передивлялася, підняла з підлоги пожмаканий аркуш зі шкільного зошита, у якому хоронилися сірникові коробки із золотом. Та тут щось написано!

– Наталоччина спадщина від баби Саші... – читала, ледь розбираючи бабусині карлючки. – Золоті монети – три штуки, ланцюжок золотий із золотим сердцем. Діаманти – чотири штуки.

– Діаманти? – в ошелешеної Ади щелепа відвалилася.

Де?! До «Подольська»! До гвинтика розбере, а камінці знайде! Автівку купить. «Москвич»! І килим на стіну! Нещадним обшуком розгромила бабусину кімнату вщент – пилюка куриться, – та, крім двох махрових рушників у шухляді, нічого корисного не знайшла. Засмутилася вкрай.

– Так нечесно! – поскаржилася чи то Богові, чи то бабусі-покійниці.

Смикнула сердечко: зсередини ледь чутно – дзень. Та в серці сховано щось! Як відкрити?! Аж запаморочилося: тремтячими руками знімала з шиї ланцюжок.

– Як же я одразу не здогадалася! – шепотіла затято. Крутила в руках золоте сердечко, биту годину обдивлялася блискучу гладку поверхню без натяків на кнопочки, смикала витончений гачок, на якому висіла прикраса. Та як ти відкриваєшся, кляте серце?!

– Падлюки! – відіслала вітання ювелірам.

Спересердя зачепила нігтем хвостик літери «К» – сердечко рипнуло і розчахнулося. Усередині виблискували чотири прозорі камінці.

Аж у сльози.

– Ох, заживу... – де вже тут зважати на заповіт, бабиною рукою написаний: не твое, Аїдо! Матері твоєї спадщина...

– Не заслужила злодюжка! – обурилася. – Мое! Хай платить, підла, раз покинула дитину на бабцю! Усього собі накуплю...

Та все сталося не так, як гадалося. Ледь обміняла одну золоту монету на вовняний килим у торгашки Тоньки Захарченко. Та з наслідками – до Адиної квартири почали навідуватися підозрілі люди: «Може, ще золото маеш?» «Ні, звідки?!» – трусилася, заховала скарб подалі від очей на довгі роки, аж до розвалу СРСР: надто вже страшно. Закінчила політех, на заздристь однокурсникам відкараскалася від розподілення в далекі казахські степи – у Києві залишилася разом із перспективним Валею, що він занурився у вищу математику по маківку, навіть ніч в ідеалі ділив: третину Аді, третину науці, третину для неспокійного сну, та ненаситна математика часто забирала собі всі темні години. За два роки то принесло зиск: Валя захистив кандидатську дисертацію і без передиху засів за докторську. Ада влаштувалася інженером із техніки безпеки на «Арсенал», за чотири роки тільки раз змогла на десять діб відірвати чоловіка від науки – таки поїхали до Болгарії. На тому і край розкошам. У 1985-му завагітніла, засмутилася – не хочу, рано! – та по-тихому аборт зробити не встигла. Інтелігентні Валині батьки, які до цього жодного разу не втручалися в сімейне життя сина, не витримали – впали на коліна: на себе всі клопоти візьмемо, тільки збережи життя дитинці! І сумирний чоловік-науковець раптом виявив неабияку наполегливість.

– На завод піду, щоби заробляти більше, – поклав на вівтар сім'ї улюблену математику. – Схаменися, Адочко!

Ада спересердя вихлюпнула чоловікові все, що накіпіло за чотири роки сімейного життя! І що з делікатним Валиним характером йому ніде до грошей не пробитися, і що винні в тому Валині батьки, бо ж хіба то нормально, коли вони Аді на день народження то Моема з Гемінгвеем, то Стендаля дарують, а не холодильник, приміром, чи гроші на чобітки. Ада і так не знає, куди порозпихати

ті книжки, які Валя із собою до її квартири припер, наче посаг, а тепер тут ще й дитина житиме?! Може би, спочатку Валя заробив на більшу квартиру, де і його книжкам, і його дитині місця не бракувало?!

Плюнула на чоловікові мордування – гайда до лікаря на аборт проситися, та сивий гінеколог, якому Ада тицьнула п'ятдесят карбованців, аби той про знеболювальне не забув, грошей не взяв і аборт робити відмовився, бо виявив в Адиному організмі фізіологічні відхилення, що тільки пологами і виправляються.

– Аборт кардинально погіршить ваше здоров'я, – настрахав.

Тільки завдяки тому в 1986-му на світ Божий з'явилася Мар'яна.

– Усі біди почалися у 86-му! – і за двадцять сім років по тому вперто повторювала Аїда. З роботи довелося звільнитися, за п'ять років розвалився Союз, перспективний математик Валя впав у математичну депресію: все намагався точно вирахувати, де ж копійчину добути. Ада всадовила чоловікові на шию маленьку дочку – сама зароблятиму! – відважно кинулася зривати перші дикі квіти капіталістичних бур'янів. Набізнесувала в дев'яності – і у двохтисячних гикалося. За один діамантик виписала з баби Тасиної кімнатки в бараках матір-злodingу, швиденько продала сумнівну нерухомість, на ті гроші накупила електричних чайників, гайнула з ними до Астрахані, бо там, казали, можна перепродати їх утричі дорожче. На півшляху до Каспію залишилася без грошей і чайників. Аби добрі люди на квиток до Києва не скинулися – бозна-як би додому дісталася. Та окріп ще булькав: усе смикалася – то до Польщі, то до Туреччини, та з виторгом – як у того єврея з вареним яйцем. Плюнула, продала залишки матиного спадку (не лишилося більше в Аїди ані монет золотих, ані серця, ані діамантиків) – усі гроші вклала в «МММ»: от де багатство! Не стане більше ноги збивати, сидітиме собі вдома, зиску чекатиме. Скоро прозріла, отримала серцевий напад, забилася в обшарпане крісло архіваріуса міського архіву і тихо зненавиділа отих двох, що крутилися у її квартирі на Воскресенці: безперспективного в нових економічних умовах математика Валю Озерова і маленьку Мар'яну, яка зв'язала царівну Аїду по ногах і руках.

– Хоч щось роби! – істерично плювалася чоловікові в лице. – Кради! Убивай! Гвалтуй, але заробляй!

Валя ніяково усміхався, знизував плечима, зникав із дому, повертався з копійчиною.

– Знову до батьків ходив?! – Ада забирала гроші, та довбати Валю не припиняла. – А сам?! Хіба ти чоловік?! У тебе навіть ім'я жіноче!

Валя винувато зітхав, плентався до дитячої роботи те, що вмів найкраще після розв'язання математичних рівнянь, – розповідати Мар'яні казки. Невідомо чому в кожній з них неодмінним героєм виступав рум'яний пекар Крендель – пригощав гарячими пиріжками трьох поросят, Червону Шапочку, Карабаса-Барабаса, навіть Снігову королеву, – тому Мар'яна найпершою підтримала тата, коли напередодні міленіуму він вирішив торгувати дріжджами.

– Для випічки всім дріжджі потрібні! Усім-усім! – весело скакала навколо ошелешеної матері.

– Гроші де взяв? – здивувалася Ада.

Гроші дали вже старенькі Валині батьки: продали квартиру в центрі Києва, частину грошей віддали синові, щоби зміг зачепитися хоч за якесь діло, на залишок купили хату в глухому селі на Чернігівщині, там і смерть зустріли. Математик Озеров грішми розпорядився обачливо: роздав борги, орендував у колишньому дитячому садочку кімнатку під склад, заповнив її сухими дріжджами, бігав до торговців-роздрібників, розносив свій малий опт із мізерною націнкою.

– Усе ж стабільний заробіток, – виправдовувався, приносячи Аді жалюгідні копійки і безплатні дріжджі.

Життя сімейства Озерових стабільно загрузло в безнадійних злиднях, і хтозна, коли би вибухнуло те болото, та у 2010-му, коли Аїді Озеровій виповнилося п'ятдесят і вона вже поставила хрест на особистому щасті, до архіву по довідку завітав Славко Шуляк – кремезний, нахабний, багатий.

– Адко?! – здивувався, потяг колишню однокласницю до ресторану. – За нас! Ми ж кохали одне одного! – хильнув, поплив. – І досі жалкую, що не женився на тобі.

- Помилки ніколи не пізно виправляти, – натякнула схвильована Ада.

Шуляк око примружив, кивнув – вечір закінчили в номері заміського готелю і аж ніскільки не розчарувалися.

- Ти ж машиністом тепловоза мріяв стати, – згадувала Ада, притуляючись до сильного Славкового плеча після бурхливої близькості.

- Попрацював трохи... Поки Союз не розвалився. Потім шпали крав. І продавав. Отак і піднявся, – не таївся Шуляк. – Тепер легальний бізнес маю. А ти?

- А я... і не жила! – раптом схлипнула Ада.

Шуляк розчулився, обійняв.

- Адко... Ти чого?! Ми ж з бараків! Нас із ніг не збити! Тобі чого треба, щоби жити?! Кажі! Усе зроблю!

Від того дня в житті Ади Озерової з'явився привід для оптимізму – дочка і чоловік, як і раніше, прикрою реальністю майоріли на горизонті її життя, та сенс його зосередився на таємних, схожих на кадри з американських мелодрам, хвилюючих зустрічах із щедрим коханцем. «Ну, знала ж! Знала ще замолоду, що Озеров нігтя Славкового не вартий! Нащо я за нього пішла?!» – бідкалася, повертаючись до тоскної двокімнатної хрущовки на Воскресенці.

- Знову на роботі затрималася, Адочко? – обережно цікавився Валя.

- У тебе нові сережки? – підпрягалася Мар'яна. – Золоті?

Ада відповідала одразу обом:

- Премію отримала! Бо пашу, як проклята! Не те що наш тато!

Тато з Мар'яною дуже скоро зрозуміли: у маминому житті з'явився об'єкт, набагато важливіший, ніж вони двоє. Ада бачила, як і без того похилі чоловікові плечі приречено опустилися, очі згасли – потьмянів, а донька дивилася на них обох із невтримною огидою, наче казала: «Які ж ви нечесні, слабодухі!»

Поверталася додому якомога пізніше, одразу зачинялася у власній кімнатці, тільки кричала: «Я сплю!», варто було комусь із батьків постукати у двері. Вони стукали все рідше: самотній тато курил на кухні, бо працююча мама все частіше затримувалася на роботі до ранку.

Ада на те не зважала, наче тільки тепер усвідомила: так вона ж – Аїда! Царівна з дивним ім'ям і незвичайною долею! Задьориста байстрючка з бараків! Хай хоч хтось слово поперек мовить – загризе! У неї мати й досі нафту для Батьківщини добуває, а тато – льотчик-герой! І хто її повчати наважиться?! Одне муляло: до сказу сильно хотілося назавжди покинути чоловіка і доньку, забитися під Шулякове крило, та тоді би довелось залишити Валентинові й Мар'яні двокімнатну хрущовку на Воскресенці, бабою Тасею подаровану.

– Хіба то справедливо?! – мордувалася, повертаючись до чоловіка і доньки після побачень з Шуляком. – Самі – ні на що не здатні, невдахи! А я їм – квартиру?... З якого дива?!

Чи то Майдан мимоволі напоїв Аїду невідворотними сподіваннями мільйонів, чи то знайомство з Хотинським і його вражаюча схожість із недосяжними мужчинами з «QUELLE» так уже запало в душу, та після вечері з чилійським вином царівна вирішила: так більше жити не можна! Треба з тим щось робити. Хай що – сьогодні ж поговорить із чоловіком і донькою. Оперативно зляпала фальшивий документ для Мар'яни, наче відкуп тій заплатила.

– Тільки не впусти свого Хотинського, – щиро порадила. – За таких, як він, жінки зубами тримаються.

– Це як? – набундючилася Мар'яна.

– Відривайся вже від матиного подолу. Знайди привід переїхати до свого хлопця, бери участь у всіх його справах. Хоче в архівах ритися – заради Бога! І сама трохи пилом подихай, не помреш. Тільки не вагітній, прошу, бо то не тримає. Ані чоловіка, ані жінку. У такі часи, як нині, краще взагалі про дітей забути.

– Ти давно забула, – замість «дякую» відповіла донька.

– Що ти про мене знаєш?! – невесело усміхнулася мати, наче позначку поставила: все, що могла дати доньці, – дала! Від чоловіка так легко не відкараскається.

Того вечора до коханця не пішла. Мовчки спостерігала, як Валя повернувся додому з купою ковдр, узявся складати їх в один великий пакет.

– Люди позносили, – пояснив ніяково. – Знають, що у мене склад напівпорожній, от і несуть... Адочко, я ковдри на Майдан доправлю й одразу додому.

Ада знизала плечима: як хочеш... «Валя ж знає... Давно знає, що у мене є Славко. Чому не обурюється?! Не кидає мене?... Що ж він за тюхтій такий?» – розмірковувала спокійно, сама дивувалася: не дратує чоловік, як зазвичай.

– Кого ти рвешся зігрівати, Валю? – спитала раптом зі щирим жалем. – Ти сам он геть промерз...

Валя завмер. Глянув на дружину чисто-ясно.

– Аби серце горіло, Адочко. Серце не підведе – поведе тільки туди, де людина має бути, – сказав, наче в душу царівнину зазирнув.

Знітилася. Він... про себе чи їй дорікнув? Може, дозрів урешті до розмови відвертої?

– То тебе серце на Майдан кличе?! – спитала без звичної стервозності.

– А повертає завжди до тебе, Адочко, – підійшов до своєї царівни гонористої, в очі зазирнув. – Ти теж... завжди повертаєшся.

Отак. І зрозумій того Валю! У більш безбарвні часи Ада би плюнула на спробу змінити своє життя – хай ллеться собі, як лилося! – та в країні другий тиждень поспіль набирала силу, вирувала, не видихався Майдан, спонукав до дій, змушував по-іншому дивитися на близьких і рідних: це ж і вони мордуються?... І хоч Аїда Озерова категорично не сприймала революційних подій, із подивом усвідомила: у її душі теж... з'явився чималий Майдан Незалежності – ламав звичні уявлення, відвойовуючи собі все більшу територію, явив серце, вимагав вчинків, бив у

мозок: «Так далі жити не можна!»

– Може, і не повернуся колись! – мовила обережно. – Якщо серце так підкаже...

Валя кинув на Аду швидкий приголомшений погляд, очі відвів.

– А я чекатиму... – відповів тихо. – Завжди...

Сіпнувся до ковдр, наче іншої справи нема: складав у пакет, руки посиніли, тремтіли, як від морозу. І так Аді шкода його стало – хоч плач! Дістала з шафи ще нестарий вовняний плед, простягнула чоловікові.

– Візьми з собою, Валю. Треба ж і тобі чимось зігрітися.

– Я поверну... – аж надто тихо пообіцяв Валя.

...Чоловік давно потягнув ковдри на Майдан, Мар'яна зателефонувала: сьогодні вдома не ночуватиму, і Ада подякувала Богу, що цього злого зимового вечора лишилася одна-однісінька в подарованій бабою Тасею на гроші матері-злодюжки колись такій гарній і багатій панельній хрущовці на Воскресенці, де вона застрягла на все своє життя. Безцільно міряла кроками вітальню, роздивлялася її, ніби вперше бачила, намагалася уявити своє вимріяне нове життя – не тут, десь далеко, де все виблискує і сяє, як у «QUELLE», та уява кульгала, підсовуючи дебели шкіряні крісла, журнальні столики з карельської берези, скляні вітрини, повні саксонської порцеляни, гільйотинки для сигар, бар із коштовним алкоголем, плаский телевізор і авторучку «Монтеграппа». Ада роззиралася розгублено, ніби все те добро неодмінно мало розміститися тут, на жалюгідних сорока двох квадратних метрах хрущовки. Хрущовка порожніла, підкоряючись Адиним примхам, на порепаний лінолеум вітальні опускалися дебели шкіряні крісла, і Ада ніяк не могла знайти ім місця: і біля вікна зайві, і при стіні дивакувато виглядають, і диван уже не увіпхнеш, бо крісла вітальню окупували, і куди в такому разі стануть скляні вітрини з порцеляною...

Засмутилася, аж схлипнула. І розревлася би, та, на щастя, задзеленчав мобільний – інвестор нового омріяного Адиноного життя Славко Шуляк звав у замиський готель у постілі покачатися.

– А чого сумна? – спитав, лиш побачив набундючену коханку. Всілася в Славків джип, брови насупила.

– А з чого радіти?! З Майдану того?! Усіх розтеліпав!

– Е, Адко! Не чіпай Майдан, – усміхнувся Шуляк. – Я зараз на цій темі нормальне бабло рубаю. На одних тільки прапорах за тиждень – півлимона. Попит.

– А мені що з того?

– Та що хочеш! – сказав щедрий Шуляк, бо, певно, теж відчував потребу жити по-новому. – Кидай уже свого професора! Чого ми, як ті малолітки, по готелях... У мене на Биківні скоро хата буде – за борги забираю оце зараз. Два поверхи, камін, джакузі, все таке. Живи там собі на всьому готовому. А я до тебе... Щовечора – тук-тук.

– І дружину кинеш?

– Далася тобі моя дружина?! Я вже забув, яка вона гола! Краще про себе думай! Хату хочеш?!

– Хочу, – сказала Ада.

– Ну, все! Домовилися. За пару тижнів виселю йолопа, який мені грошей винен, і заїжджай! Новий рік у твоїй новій хаті зустрінемо. Нормально?

Ада усміхнулася приголомшено.

– Дідько, свято на носі! А я з усією тією колотнечею геть про Новий рік забула...

– Тобі що під ялинку покласти? – спитав Шуляк.

– А хай сюрприз буде, – відповіла царівна зухвало. – Подивлюся, на які розкоші ти заради мене здатний...

– Яке ж ти стерво, Адко! – не приховуючи задоволеного захоплення, розреготався Шуляк, завів двигун, цьомнув коханку в щоку, глянув на неї азартно. – Ну, що? У готель? А може, давай отут, у джипі... Як молоді...

– Ще вчадіємо! – норовливо смикнула плечиком царівна.

Додому повернулася о третій ночі. Навпомацки в темряві по прохідній вітальні – вкласти тихо, щоби Валю не розбудити, очі заплющити й полетіти у мрії. Ох, скоро нове життя настане! І шкіряним кріслам у ньому місце знайдеться, і вітринам із порцеляною... Дісталася старенького дивана, на якому більш як тридцять років із законним чоловіком боки м'яла: уже якось потерпить до Нового року в старій хрущовці поряд із Валею-невдахою і донькою, бо що би там Мар'яна про свого чудового мужчину не розповідала, а Ада першою звідси вшиється.

– Що за... – диван нерозкладений, порожній. А Валя де?!

Увімкнула світло, роззирнулася: чоловік сидів при стіні на підлозі – розгублений, тьмяний. Від різких жовтих ламп мружив очі, затуляв їх долонею.

Ада аж психонула подумки. От ти Валю, сука! Не даси спокійно в новому житті похлюпатися! Оце будеш дорікати-совістити поглядом своїм беззахисним, за душу сіпати, наче то спрацює!

Узяла себе в руки, вмостила зад поряд із Валею на підлогу.

– А чого не спиш? – спитала якомога спокійніше.

– Чекав...

– Так чекав, що й до дивана дійти не зміг?!

– Не знав...

– Чого?!

– Що без тебе так...

– Як?!

– Зле...

– Так зле, що і жити не зможеш? – спитала царівна гонорово.

– Зможу, – відказав Валя. – Ти голодна?... Може, тобі пельменів зварити, Адочко?...

Ну не сука?! Ада підскочила – як хто голкою в зад штрикнув. Нахабно роздягалася перед чоловіком, наче від вигляду її вже всохлого немолодого тіла Валя мав геть втратити розум, забути не тільки про пельмені – взагалі про все, щоби вже не жити без своєї царівни. Дивилася на чоловіка зверхньо.

– І довго сидітимеш?! Диван розстели, – кинула зі звичною стервозністю.

Вляглася. Окуляри підняла.

– Валю... А що ти мені на Новий рік подаруєш? – спитала глумливо.

Мар'яна забула про свята. Клаптик паперу з нерозбірливим підписом, який мати принесла доньці, сотворив справжнє диво, і річ не в тім, що відтепер Мар'яна мала змогу без перешкод порпатися в архівних фондах, хоч у Києві, хоч у Чернігові, хоч на Закарпатті, хіба то головне? Хотинський раптом змінився – не впізнати. Покрутив у руках папірець, який Мар'яна принесла на роботу вже за день після вечері з гарним чилійським вином, задумався.

– Переїжджай до мене, Мар'яно, – сказав.

І оце при всіх, в офісі. У колег синхронно відвалилися щелепи, і тільки у Льови Шендрика вистачило мужності признатися Мар'яні після того, як минув шок:

– Вибач, що глузував... Ну, чесно – помилявся. Справді думав: Хотинський на тобі душевну порожнечу перечікує.

– Чому ти вирішив, що Хотинський зверху? – підколола колегу Мар'яна, розсміялася, бо вже надто ошелешеним виглядав завжди іронічний алкаш Льова.

– А-а-а... Ну, якщо так... – тільки і відповів.

Мати теж здивувалася.

– Переїжджаєш?! Уже?

– Боїшся з татом сам на сам лишитися? – Мар'яна згадала беззахисні татові очі, відкрити посмішку, та не розчулилася: обоє вивалялися в багнюці: мама – зрадами, тато – незрозумілим терпінням. Хвала Богові, Мар'яна врешті вирветься з цієї пастки! Хай без свідків одне одному в очі дивляться.

– За себе душу рви, – відповіла мати і, хоч Мар'яна не хотіла тягти до лофту коханця анічогісінько з хрущовки на Воскресенці, змусила доньку увіпхнути у велику дорожню сумку два комплекти постільної білизни, пару рушників, банний халат і майже нові домашні капці – екологічні, з коноплі.

– І не тринди на кожному перехресті, що така вже щаслива, – порадила наостанок, коли Мар'яна тягла до дверей повну сумку.

А кому хвалитися?! Хіба що Полі, та від початку грудня подруга не з'являлася вдома – з рідких відчайдушних sms-ок Мар'яна знала: Поля днює і ночує на Майдані. Варить, лікує, все ще сподівається знайти свого Ігоря Корнілова і все частіше лається в повідомленнях, коли кличе Мар'яну на підмогу. Наче без тих «ти там взагалі офігела, Мусько?!» і «не будь сволотою, кинь пусте», Мар'яна би не усвідомила надважливості поточної бурі. Усім зрозуміло: так далі жити не можна! Он де Мар'яна вже змінила своє життя. Прощавай, ненависна Воскресенко!

У переддень Миколая вперше зустріла ранок у барлозі Хотинського. Підхопилася раніше за коханця, вешталася просторим світлим лофтом: мамо рідна, це мій дім! Я житиму тут, у розкішних апартаментах із величезними вікнами, із яких – Київ і небо.

– Сніданок! – згадала Поліні настанови нагодувати Хотинського так смачно, щоб про все на світі забув.

Попхалася в кухонну зону, зметигувала на ходу: кава! Вона зварить запаморочливо запашну каву. Хотинський пробудиться від її запаху, припідніметься на лікті, роззирнеться здивовано. «Найкращий ранок...» – скаже.

– Я все життя даруватиму тобі найкращі ранки, ночі і дні! – прошепотіла збуджено, смикнулася до полиць, зачепила ліктем кавоварку. Підла машина не втрималася і зіпсувала Мар'яні дебют: лясь на підлогу!

Хотинський продовжував вражати. Навіть не скривився, побачивши на ламінаті під вибілений дуб скляні та пластикові друзки, на які перетворилася італійська кавоварка. Усадовив Мар'яну на високий стілець перед барною стійкою, витер її мокрі очі.

– Це знак, – усміхнувся. – Життя – нове, а кавоварка – стара...

– Я вмю і в турці заварювати...

– Скоро ми замовлятимемо каву в номер люкс п'ятизіркового готелю на Лазурному узбережжі, – відповів коханець. – А поки я про тебе потурбуюсь, золотце.

Мед... Сам зварив запашну каву в глиняній турці, власноруч нарізав сир для бутербродів, підсмажив грінки.

– Я тут подумав... Хіба ми маємо право витратити дорогоцінний час в агенції, коли тепер усі архіви – наші? – сказав, подаючи Мар'яні горнятко з гарячою кавою. – А зробимо так... Я в агенцію, а ти в Центральний історичний архів.

– А як же робота? Ще звільнять.

– Скажу директору, що дав тобі завдання, яке ти виконуеш удома.

– Так можна? – засумнівалася Мар'яна.

– Нам так треба, тож так і буде, – відповів Хотинський. Мар'яну обійняв. – Не хвилюйся. Я про все подбаю.

Мед?... Зціпила зуби, щоб не виказати сумнівів, – посунула на Солом'янську, в Центральний державний історичний архів України. Усе дратувало: така вже халепа! Замість того, аби цілісінський день крутитися в агенції поряд із Хотинським, має копирсатися в пожовтілих фондах. І ще ж доведеться брехати, видаючи себе за стажерку Київського міського архіву. Та найбільше спантеличувало несподіване прозріння: грошей уже не хотілося...

– Щось я не дуже вірю в ті легкі канадські мільйони, – бурмотіла, засмучувалася. Нащо їй журавель?! Доля їй таку жирнючу синицю в руки поклала: амбітного красеня з «ауді» і крутим лофтом у центрі столиці. Та здоровий глузд нагадував, як виблискували очі Хотинського, коли розповідав про спадок Дорошів. Мар'яна насторожувалася: хіба що заради коханця спробувати нащадків Яреми знайти, якщо вже в Хотинського примха така?... Не заради грошей – аби тільки свою синицю в руках втримати.

– В історичному архіві має зберегтися хоч щось про Ярему Дороша! – заспокоювала себе.

Здавалося, тут є все! Мар'яна вчитувалася в перелік сотень фондів історичного архіву, кожен із яких зберігав тисячі документів, – голова обертом. Хіба їй з того океану впливти з потрібною піщинкою? Та так, щоби ніхто не здогадався про мету пошуків, бо Хотинський настирливо нагадував щодня: абсолютна конфіденційність!

– То чим наш архів може бути корисний колегам? – допомагати Мар'яні взялася миловидна пані з відділу використання інформації документів.

– Маю завдання розвідати, який внесок у розвиток Києва зробила козацька старшина на прикладі кількох відомих родів, – недолуго збрехала Мар'яна. – Від козацької доби до наших днів. – Почервоніла. – Маємо ж ми спростувати... Шевченкові слова про правнуків поганих, – додала поспіхом, на пані зиркнула: хоч би не витурили Мар'яну в перший же день!

Миловидна пані взялася скласти перелік фондів, які могли би допомогти колезі, та оптимізму не додала: тільки за 1941-1944 роки, покинутий в окупованому Києві напризволяще, історичний архів втратив дві третини фондів. Збереглася лише та третина, яку німці вивезли напередодні наступу радянської армії. Її вдалося повернути.

– Ви поставили перед собою надто амбітне завдання, на довгі місяці копіткої праці, – сказала.

На місяці?! Перед очима – фонди, фонди: Чернігівського намісницького правління, духовних консисторій, Генеральної військової канцелярії, Першої і Другої Малоросійських колегій, Генерального військового суду, полкових і сотенних канцелярій, судів, фонди Браницьких, Ворцелів, Мнішків, Понятовських, Галаганів, Сулим, Терещенків, Галагут... А, рятуйте!

– Почніть із Галагут, – радить пані. – Павло Галагута лишив немало безцінних спогадів про ті часи.

– Може, краще спочатку подивитися записи, які робили в церквах при хрещенні дітей? – питає Мар'яна. – У церквах же тоді вели якийсь... облік?

– Відомості про хрещення, вінчання і відспівування вносили до метричних книг. Раз на рік священники робили з метричної книги копії та відсилали до консисторії, де зберігалися метричні книги всіх церков епархії.

Документи рятівної консисторії ще шукали, коли Мар'янин погляд невідомо чого прикипів до товстелезної папки з надписом «Чернігів. Церква Святої Катерини». Стрельнула очима – ніхто не бачить?! – обережно дістала папку, витягла чималий жовтий том, розгорнула на випадковій сторінці й очам не повірила.

– Ярема?...

Канадійська байка оживала, набиралася життя і так легко йшла в руки – Мар'яні аж дихалку забило. На вицвілій сторінці метричної книги чернігівської церкви Святої Катерини значилося, що 20 серпня 1783 року в хорунжого Чернігівського козацького полку Петра Андрієва Дороша і його дружини Ганни Миколаєвої Дорош, у дівоцтві Кандиби, народився хлопчик, якого охрестили на сороковий день від народження і нарекли Яремою.

– Як же все це... неймовірно! – прошепотіла.

Пізно увечері, змусивши себе відірватися від сухих, як осінні листя, та напрочуд живих, дихаючих пристрастями сторінок архівних документів, Мар'яна полетіла

до Хотинського.

– Він був! Ярема – не вигадка! Він реально жив! – вітром увірвалася до лофту – сміялася, кружляла затишним стильним простором, ніяк вгамуватися не могла. – Він жив! – повторювала коханцю, коли трохи заспокоїлася.

Усілася біля нього на дивані, вихлюпувала все, що назбирала за один тільки день в історичному архіві: після остаточної ліквідації політичної автономії Гетьманщини на основі Чернігівського козацького полку було створене Чернігівське намісництво, яке в 1781 році очолив генерал-губернатор Милорадович, і саме в цьому році батько Яреми Петро Дорош отримує дворянський титул, стає правою рукою генерал-губернатора, та справою свого життя вважає збереження пам'яті про ратні подвиги та звитягу Чернігівського полку, який вів свою історію з 1648 року.

– Петрові допомагав його брат Самійло, і вони удвох... – Мар'яна раптом замовкла, бо нашттовхнулася на холодний ошелешений погляд Хотинського. – Завдяки їм ми тепер знаємо чимало про козаків з Чернігівщини, – знітилася. – У 1783 році в Петра народився син Ярема. Петрів брат Самійло став восприємником...

– Ким?

– Хрещених батьків у ті часи звали восприємниками.

– І це все?!

Мар'яна завмерла – серце в п'яти.

– Але ж... Тепер ми знаємо, що все те – не вигадки, що така людина реально існувала...

– Ми й так знали про це! – Хотинський підскочив. Совав по лофту – нерви, нерви. – У нас є точна дата його смерті – 1843 рік! Хіба того мало?! Нам діти його потрібні! Онуки, правнуки, а не батьки, чорт забирай!

– Ну, що таке смерть? – прошепотіла Мар'яна. – Що по смерті дізнаєшся?... А життя розкаже – і про друзів, і ворогів. Про любов, про справи.

– Навіщо?!

– Щоби вони повідали... про дітей, онуків Яремних, – говорила, все тьмяніла, тьмяніла. – Метричних книг, куди вписували відомості про народження, одруження і смерть людини, з тих часів збереглося зовсім мало, але лишилися щоденники, спогади...

Хотинський зупинився, наче схаменувся. Присів біля розгубленої Мар'яни, обійняв.

– Ти права. Вибач, золотце, – рівно, як під лінійку. – Ображаєшся? А почнімо цей вечір спочатку. Я вдома, ти вриваєшся, і я вже бачу – в тебе грандіозні новини. І кажу тобі: «Мар'яно, мовчи, сам здогадаюся! Ти... знайшла Ярему Дороша! Ти знаєш рік його народження! Як же круто! Тепер ти зможеш з'ясувати приблизний час одруження нашого козачка! Може, хтось із тодішніх добродіїв залишив спогади про те, як син хорунжого брав шлюб, а чи про те, скільки діточок подарувала йому дружина...»

Замовк, скопив очі на засмучену Мар'яну.

– Мар'яно, агов...

– Я тут, – наче з іншого виміру. Щось упало і розбилося, і Мар'яна ніяк не могла втямити – що?

– Визнаю і схиляю голову: ти виорала класний плацдарм для завтрашніх пошуків, – почувла голос коханця.

– Ти хочеш, щоб я завтра знову зранку йшла в архів?

– А ти хочеш зараз, коли все тільки наклеюється, припинити пошуки? – він намагався говорити якомога спокійніше.

– Але ж... агенція.

– Золотце, хіба ти не розумієш?! В агенції я тебе прикрию – питань не виникне. Не можна зупинятися й на мить! Невже тобі хочеться жити так, як зараз?

– Хочеться, – прошепотіла Мар'яна. – Саме тут... З тобою.

– Ненавиджу цю гламурну шпаківню! – з такою злістю раптом процідив Хотинський, що Мар'яна смикнулася, вивільнилася з обіймів коханця, зиркнула на нього приголомшено.

Він уже всміхався. Підвівся. Наливав у чашки чай, розмірковував рівно.

– Не псуй наших мрій, Мар'яно! Ми житимемо у власному домі посеред квітучого саду, а не на горищі, під яким сваряться, регочуть і плачуть придуркуваті сусіди, а консьержка Тамара вимагає гроші за те, що відчиняє під'їзд після опівночі.

– Нормальна консьержка...

– Прошу, золотце! Тільки не про це бидло! – Хотинський подав Мар'яні чашку з чаєм, знову присів поруч. – Принеси нам завтра гарні новини... – сказав.

– Спробую... – прошепотіла не так уже впевнено. Щось таки розбилося, але Мар'яна так і не змогла визначити – що ж саме.

Ярема поманив і зник. Більше тижня без вихідних і передиху до чортиків в очах Мар'яна гортала пожовклі папери, кидалася то до реєстрів козацьких полків, то до фондів Чернігівського намісництва, вчитувалася в карлючки метричних книг: з-поміж імен невідомих людей впливали факти з життя Яреминих батьків і родичів – очевидці згадували багатий посаг Ганни Кандиби, коли та йшла за Петра Дороша, у метричних книгах знайшлися відомості про народження Петрового брата Самійла, що він був на двадцять років молодший за Петра, ревізькі реєстри свідчили про кількість кріпаків у Дорошів, купчі підтверджували, як Дороші розживалися винокурнями і землями, та ніде не вплигло жодного факту про особисте життя Яреми. І тільки у спогадах чернігівського багатія Павла Галагути Мар'яна знайшла куций рядок про «героїчного товариша Ярему Дороша», з яким Галагута в 1812 році «гнав Наполеошку».

– І це все? Та бути не може! – обурювалася. – А де про вінчання, народження дітей?! Де?!

Не здалася. Спробувала визначити непрямі шляхи Яреминої долі, полізла в папери другої половини ХІХ століття, ближче до смерті Дороша, і тут, у метричній книзі сільської церковки під Ніжином, знайшла запис про вінчання на Великдень Яреминого дядька Самійла з дворянкою худого роду Ізоватових Перпетуею. Загорілася. Давай далі метричні книги церковки гортати.

– Має і про Ярему щось бути!

Весна, літо... Під Ніжином люди народжувалися, вінчалися, хрестили дітей, помирали. І тільки восени після Покрови в метричній книзі церковки з'явився запис про хрещення хлопчика на ім'я Гнат, сина Самійла і Перпетуї.

– На Великдень вінчалися, а в жовтні вже дитинку похрестили?... – Мар'яна усміхнулася. Нічого не міняється! Півроку тільки між Покровою і Великоднем. Значить, лукава Перпетуя встигла зогрішити із Самійлом ще до вінчання? А це ж Яреминому дядькові скільки на той час виповнилося? Він за брата Петра молодший на двадцять років, тож у 1843-му йому вже...

– Вісімдесят?! – вигукнула вражено. Уявила себе поряд зі старезним дідуганом, ледь не знудило. Дівчата теж не міняються! І тоді, і зараз заради грошей ладні хоч під паралізованого лягти! І, звісна річ, швидко «закріпитися» на новому плацдармі: завагітніти, народити нащадка, щоби вже багатому чоловікові – ніякого шляху назад.

– Перпетуя... Вічний двигун. Певно, ще та розпусниця, – Мар'яні захотілося дізнатися більше про амбітну блудницю з минулого: може, в архівах портрет залишився, бо подібні пані себе над усе люблять – який гламурний журнал не розгорни, обов'язково одна з таких утриманок зі сторінок надувними губками усміхається. І Перпетуя мала би замовити свій портрет. Неодмінно знаменитому художнику. Шевченкові, наприклад.

Та Перпетуя ховалася не гірше за Ярему – жодного мальованого зображення. Мар'яна тільки і знайшла згадку сучасників про раптовий продаж затишного маєтку під Ніжином, переїзд Самійла з дружиною і сином на Катеринославщину. І хай їй грець, тій Перпетуї! Не кидати ж пошуки Яреми на Чернігівщині й

переключатися на Катеринославщину заради того, щоби роздивитися стерво, яке окутило Яреминого старого дядька? Мар'яна знову занурилася в папери, підбадьорювала себе:

– Спокійно! Без поспіху! Я знайду... Не може так просто зникнути «героїчний товариш», який Наполеона гнав.

Історична площа набирала об'єму, заповняла весь простір Мар'яниної уяви: Майдан, Хотинський, омріяне багатство, батьки, Поля, мрії, солодке й гірке – все щезало в морі живих емоцій чужих далеких пращурів. Заливали Мар'янину душу здивуванням і захватом, чіпляли випадковою подією – забувала про мету, надовго гальмувала над черговим жовтим папірцем, і тільки ввечері, коли шлунок скручувало від голоду, отямлювалася.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Купити: https://telnovel.me/dashvar_lyuko/pokrov

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)